

門 亦 10
號 1949
卷 2

SYNTAXIS.
OF
NEDERDUITSCH
WOORDVOEGING.

和蘭文典後編
成句論

嘉永元年戊申九月稟准

作州箕作氏藏版

早稻田大學圖書館
藏書
號 32.3.11

SYNTAXIS,

WOORDVOEGING
DER

NEDERDUITSCH TAAL,

UITGEGEVEN DOOR DE

MAATSCHAPPIJ:

TOT NUT VAN 'T ALGEMEEN.

TE LEYDEN, DEVENTER, EN GRONINGEN, BIJ
D. DU MORTIER EN ZOON,
J. H. DE LANGE, EN
J. O. O M K E N S.
M D C C C X.

VOORBERIGT.

De RUDIMENTA, of Gronden der Nederduitsche Taal, door de Maatschappij: Tot Nut van 't Algemeen, in het jaar 1803 uitgegeven, moesten, volgens het door haar genomen besluit, van eene SYNTAXIS of Woordroeping gevolgd worden. Verschillende bevelen hebben de uitgaaf daarvan tot heden vertraagd. Zij heeft echter thans het genoegen, dezelve bij dezen het algemeen, en bijzonder de scholen aan te bieden, in hoop van, door de uitgaaf van het een en ander, het hare toe te brengen tot aankweeking der kennis en beoefening van de, zoo wel door hare regelmatigheid, als bijzonder door hare rykdom, schoone Hollandsche Taal.

Het zal voorts niet ondienstig zijn, omtrent het gebruik van dit werkje nog het volgende te melden. Hetzelve is niet geschikt dan voor leerlingen, die reeds de algemeene gronden der taal in de Rudimenta hebben leeren kennen, en van de onderscheidene deelen der rede, derzelver gebruik, de verbuiging der zelfstandige en byvoegelyke naamwoorden, de vervaeging der werkwoorden, en wat dies meer zij, volkomen onderrigt zijn. Het is dus voorheride leerlingen leze de onderwijzer deze verhandeling over de woordroeping, bij kleine zamenhangende gedeelten, op die wijze, dat hij hen telkens over het gelezene onderhoude en door vragen beproeve, of zij hetzelve wel volkomen verstaan hebben. Om dit te beteren te onderzoeken, geve hij hun, zoo veel doenlyk, voorbeelden op, die tegen de voorgestelde regelen aanknopen, en zie,

of zij door het gelezene in staat gesteld zijn, om het gebrekkige daarvan aan te wijzen en te verbeteren. Bijzonder zal deze oefening nuttig, ja noodzakelyk mezen bij de lezing van het tweede en derde Hoofdstuk, die, hoe zeer in hunnen aard de minst uitvoerige, echter niet de minst belangrijke, en ter beratting niet even gemakkelijk zijn, als het eerste. Hier zij derhalve de onderwijzer bovenal bedachs, om hetgeen hij vermoeds of ontdekt, dat den leerlingen niet volkomen duidelyk is, hun door nadere verklaaringen, voorbeelden enz. met volle helderheid aan het verstand te brengen. Hij schryve ten dien einde kleinere of langere zinnen, naar mate de aard der zaken dit vordert, op het bord, en bringe daarin voorbedachtelyk zulke gebreken, als waartegen in het verhandelde gewaarschurd wordt, en leere hen die gebreken opsporen en verbeteren. Ook verzuime hij niet, om, bij het lezen van enig ander schoolboek, het reeds geleerde toe te passen, hun de reden af te vragen, waarom de woorden in deze en geene andere orde geplaatst zijn, hen het onderwerp der rede met hetgeen daartoe behoort van het predicaas te doen afsonderen en wat van dien aard meer zij. Als eene laatste en hoogste oefening eindelyk, kan men de verhandeling van dit werkje het maken van ligte opstellen, als van korte verhalen en brieven in den kindertoon, verbonden worden.

Amsterdam den 12^{den} van
Wynmaand 1810.

Op last der Maatschappij:

Hendk. Rareker
Secretaris.

OVER DE
WOORDVOEGING
DER
NEDERDUITSCHÉ TAAL.

INLEIDING.

Alles is om eene taal mel te kennen en boven,
al om dezelve mel te gebruiken niet genoeg, dat
men niet de enkele woorden naar hinnen wa,
ren klank te schrijven en ius te spreken, noch
ook dat men van de natuur, eigenschap en verbui,
ging dier woorden, en wat meer daaromtrent vals
aan te merken, volkomen onderrigt zij; het is daat,
toe inzonderheid noodig, dat men niet, op wat
wijze men de woorden moes verbinden, in welk
eene orde men dezelve behoort te schikken, om ze
tos volkinnen te vereenigen, en dus eene aaneen,
geschakelde rede te doen geboren worden. Alles groot,
te oogmerk loch der Tale is, niet zoo zeer om daar,
door enkele voorwerpen op eene klare en verstaan,

bare wijze aan te duiden, maar veelmeer nog, om door middel van dezelve onze gedachten, oordeel, vellingen, kundigheden, menschen en begeerten aan anderen duidelyk en geregeld mede te deelen. Maar hoe kan dit geschieden, ten zij men de woorden op zulk eene wijze met te verbinden en in zulk eene orde te schikken, dat daardoor de gansche reeks onzer voorstellingen, zoodanig als die in onze ziel aanwezig is, in die van anderen getrouwelyk worde overgebracht? Hoogst belangrijk derhalve is dat gedeelte der spraakkunst, het welk ons die verbinding, schikking en samenvoeging der woorden doet kennen, welke, zoo door de natuurlyke opvolging der denkbeelden in 's menschen geest, als door de byzondere eigenschappen der tale gevorderd wordt. Men is gewoon dit gedeelte Woordvoeging, of ook, met een Grieksch woord, Syntaxis te noemen. Wij hebben reeds met een woord aangeduid, welke de algemeene grondslag zij, waarop de woordvoeging rust. Die grondslag namelijk is de natuurlyke opvolging der denkbeelden in 's menschen geest, waar, door datgene, het welk in de rij der voorstellingen het eerst gedacht wordt, ook mondelijk of schriftelyk het eerst wordt uitgedrukt, en de onafscheidelijke verbinding der denkbeelden ook de onafscheidene vereeniging der woorden vordert, welke die denkbeelden aanduiden. Dus wraan (om een voorbeeld ter opheldering by te brengen) in het zeggen: een goed kind volgt de lesfen van zynen vader, de

woorden goed en kind natuurlyk terstond byeengeplaatst, omdat de eigenschap van goed als onafscheidelbaar van het kind gedacht wordt, en de denkbeelden, door beide die woorden uitgedrukt, in de ziel als het ware ineensmelten. Hetzelfde geldt omtrent de lesfen van zynen vader, als zynde de denkbeelden lesfen en zyn vader insgelyks ten naauwste vereenigd; die vereeniging nochtans is hier van eenen anderen aard, dan in het voorgaande geval, daar zij niet gelyk in dat, eene eigenschap en het voorwerp, waaraan dezelve wordt toegekend, maar twee onderscheidene en op zich zelve staande voorwerpen betreft. Het is derhalve in dezen niet genoeg de woorden, welke die voorwerpen aanduiden, eenvoudig naast elkanderen te plaatsen, maar hier is bovendien noodig, dat men de betrekking, waarin de geest zich die voorwerpen stelt, afzonderlyk aanwijze, (lesfen van zynen vader). Dit is het gene men bekeersching noemt, waar van wij in het vervolg nader spreken zullen. Voorts worden in het opgegeven voorbeeld, de woorden een goed kind, welke het onderwerp der rede uitmaken, natuurlyk voraan geplaatst, om, dat het daardoor uitgedrukte in de rij der denkbeelden de eerste plaats bekleedt. Hierop volgt natuurlyk de voorstelling van het gene een goed kind doet. hier in het algemeen door volgen aan gemezen, en daarna de meer bepaalde opgave van het gene hij volgt, de lesfen namelijk van zynen

vader

Als te voren gemelde en tot dus verre opgehelderde grondbeginsel der woordvoeging is in zekere mate voor alle talen gemeen; doch men is in onderscheidene talen in de Toepassing daarvan op eene verschillende wijze te werk gegaan, naar het geen de byzondere aard der talen schien te vorderen, en aan hen, die dezelve gebruikten, voegzaamst voorkwam. Als het laatste oogpunt beschouwd, heeft iedere taal, en gevolgelijk ook de Nederduitsche, eene byzondere woordvoeging. Als is hier ons oogmerk alleen over die woordvoeging te spreken, welke aan onze moedertaal, in onderscheiding van andere talen, eigen is. Om dit onderwerp, zoo veel mogelijk, volledig en geregeld te verhandelen, zullen wy, in drie afzonderlijke hoofdstukken, eerst over de verbinding van enkel woorden, daarna over de orde, waarin de woorden in eene rede op elkander volgen, en eindelijk over het samenstel en de onderscheidene soorten van volzinnen spreken.

I. HOOFDSTUK.

Over de verbinding van enkele woorden.

A. Over de lidwoorden en derzelver verbinding met zelfstandige naamwoorden.

I. 1. De lidwoorden zijn, gelijk men weet, bij ons twee in getal, met name het bepalend *de*, *het*, in het onbepalend *een*. Derzelver dienst bij zelfstandige naamwoorden mogen wy mede als uit de spraakkunst bekend vooronderstellens, weshalve hier alleen hunne vereeniging met de gemelde woorden in aanmerking komt.

I. 2. Wie alle zelfstandige naamwoorden dielden het bepalend lidwoord voor zich. Van dezen aard zijn alle eigennamen van landen, steden en personen, als *Frankrijk*, *Holland*, *Amsterdam*, *Delft*, *Pieter*, *Paulus* enz., die, wanneer zij geen byvoegelyk naamwoord voor zich hebben, nimmer het bepalend lidwoord voorop nemen. De reden is deze, omdat zij, niet dan een enkel voorwerp aanduiden, en dus in zich zelve reeds genoeg bepaald zynde, geene nadere bepaling door middel van het lidwoord noodig hebben. Als geenszins echter heeft hiervan de namen van rivieren uitgezonderd, welke altijd het bepalend lidwoord voor zich hebben, als, *de Maas*, *de Amstel*, *het IJ*, *de Rijn* enz. Ook wordt dit lidwoord voor alle eigennamen geplaatst,

zoo dikwerf zy een byvoegelyk naamwoord by zich hebben, als het magtige Frankryk; het handeldrijvend Holland; het volkryk Amsterdam; de brave Pieter enz. In een enkel geval ook vorderen eigennamen, zelfs zonder byvoegelyk naamwoord, het lidwoord voorop, als Lejden, het Athene van Holland, Vondel, de Virgilius van Exderland; Bos suët (een beroemd Fransch redenaar) de Demosthenes van Frankryk enz. Doch, wanneer men de opgegevene voorbeeld den niet enige opmerking gadeslaas, zoo ontdekt men, dat de woorden Athene, Virgilius, Demosthenes, in het verband, waarin zij voorkomen, geene mezenlyke eigennamen, maar in der daad geslachtsnamen zijn. Athene toch beteekent zoo veel als de zetel van kunsten en wetenschappen; Virgilius, zegt hetzelfde, als de grootste dichter; Demosthenes, als de beroemdste redenaar.

I. 3. Niet enkel de eigenlijk gezegde eigennamen van landen, steden en personen nemen geen lidwoord voor zich, maar ook in verscheidene andere gevallen en voor andere zelfstandige naamwoorden wordt hetzelfde meggelaten. Zoo komt hetzelfde niet te pas, wanneer een zaak in den onbepaaldsten zin genomen wordt. Dus zal een dorstige of hongerende u zeggen: geef mij water, geef mij brood, omdat het hem niet om zeker bepaald water, om dit of dat brood, maar in het algemeen om deze voormerpen ter bezrediging van zijne behoeften te doen, is. Hetzelfde geldt omtrent de uitdrukkingen hard als ijzer, zacht als boter, niet als sneeuw, meek als was en meer dergelyke, als waarin alleen de soort of stoffe in het algemeen, niet eenig bepaald voormerf van die soort of stoffe bedoeld wordt.

I. 4. Men zal het voorgestelde ligtelyk ook tot andere uitdrukkingen kunnen uitbreiden, als te paard rijden, over land reizen, te voet gaan, te huis blyven, aan zee wonen, buit behalen, netten breiden, brood bakken, water scheppen, lof verdienen, loop voeden, waarheid zoeken, handel drijven, bier brouwen, met bloed bemorst, en honderd andere, welke allen dit gemeen hebben, dat de daarin voorgestelde zaken of voormerpen slechts in het algemeen worden aangeduid, zonder dat men op eenige bepaalde zaak of eenig bijzonder voormerf, met uitsluiting van andere van dezelfde soort, het oog heeft.

I. 5. Dezelfde onbepaaldheid van bedoeling is ook zaak van de meglating des lidwoords in eenige menigte van gezegden, welke als spreuken gebruike worden, als nood breekt metten; armoede roekt list; na regen komt zonneschijn; men kan geen ijzer met handen breken; olie in het vuur merpen en vele andere van gelijken aard.

I. 6. Er zijn ook woorden, met name die, welke niet een voormerf in de natuur voorhanden, maar eene zaak, welke alleen in de menschelyke beschouwing bestaat, uitdrukken, waarbij men sommigen het lidwoord naar meglatingen kan meglaten of plaatsen, als waarheid zoeken, gerechtigheid najagen, of de waarheid zoeken, de gerechtigheid najagen enz.

I. 7. Het lidwoord wordt verder nog meggelaten voor de uitdrukking der waardigheid van algemeen bekende personen, het zy die waardigheid achter of voor den naam geplaatst wordt; als Prins Willem de eerste, Keizer Karel de vijfde, Koning Lodewijk de zestiende; of ook Willem de eerste, Prins van Oranje; Karel de vijfde, Keizer van Duits

Wekland; Lodewijk de zestiende, Koning van Frankrijk. Des,
gelyks zegt men, Oldenbarnveld, Adrokaas van Holland,
de Wis, Raadpensionaris van Holland; Michiel de Rii,
ter, Luitenant Admiraal der vereenigde Nederlanden. Do,
ch, wanneer, in de laatstgenoemde gevallen, de naam der
waardigheid dien des persoons vooropgaat, vereischt dezelve,
ve hes bepalend lidwoord voor zich, als de Adrokaas Ol,
denbarnveld; de Raadpensionaris de Wit; de Luitenant Ad,
miraal de Rii ter.

I. 8. Eindelyk orvds het lidwoord nog meggelaten,
wanneer een of meer personen worden aangesproken, als:
kinderen, eers úme ouders; snapper, houd ú stil; of ook
mes een byvoegelyk naamwoord voorop; als gaede God!
liene Vader! enz. De reden is duidelyk, omdat namelyk
door de aanspraak zelve de aangesproken persoon genoeg,
zaam bepaald en aangeduid wordt.

I. 9. Beide lidwoorden, hes bepalend en onbepalend,
hebben dit met elkander gemeen, dat zij altijd hes zelfstan,
dig naamwoord, gelyk ook het byvoegelyk naamwoord, dat
voor dezelve geplaatst wordt, vooropgaan; als de stad, hes slot,
een boek; de groote stad, hes sterke slot, een goed boek. Des,
gelyks volgen zij beide het geslacht, den naamval en het
bepalend ook het getal van het naamwoord, 't welk zij voor,
afgaan; als eene schoone roos; het geregelyk kind; de vreug,
de van eenen melbesteden dag; de gemetingen des levens enz.

I. 10. Hes bepalend lidwoord kan nimmer in het man,
nelijke en vrouwelyke, maar mel in het onzijdige geslachte
zonder zelfstandig naamwoord staan. Dus wordt het som,
wijlen voor dat, of hetzelve gebruikt; b. v. ik heb daar een
fraai boek gelezen, mito zij het zien? Hes overzete gebruik

van dit hes, of voor onpersoonlyke werkwoorden, als hes
donders, regent, hes berouwt, hes verdries mij; of om van
een bepaald voornem onbepaald te spreken, als hes is mooi
meer, hes zijn liene kinderen; of eindelyk om eene rede on,
bepaald te beginnen, als hes gebouwt eens enz. — mag ik
onderstellen, dat uis de Spraakkunst genoeg bekend zal zijn.

I. 11. Hes niet bepalend lidwoord een, zoo veel zeggen,
de als een uis zelen, zonder het voornem nader te bepalen,
is uis zynen aard voor geen meervoud valbaar. Men laat
derhalve in het meervoud, wanneer men eenige voornemen
onbepaald mit aanduiden, eenvoudig het lidwoord meeg. Wil
men dits b. v. hes zeggen; een braaf kind hemins zyne ou,
ders in het meervoud overbrengen, zoo zegt men; brave
kinderen heminnen hinne ouders.

I. 12. Hes onbepalend lidwoord kan sommylen op
zich zelve staan, wanneer namelyk het zelfstandig naam,
woord, waartoe het behoort, korts te voren in de rede voor,
komt, by voorbeeld: mie geeft mij een boek? hier is er een;
Geef mij úme pen, indien gy er eene hebt.

I. 13. Wanneer meerdere zelfstandige naamwoorden van
hetzelve getal en geslachte byeen gevoegd worden, zoo kan
men volstaan met het bepalend lidwoord alleen voor het
eerste te plaatsen, by voorbeeld; de myskied, liepde en godrore,
chs van dezen man Hetzelve kan geschieden ten aanzien H
van naamwoorden van het mannelijke en vrouwelyke ge,
slachts, mit dezelve in den eersten naamval staan, by
voorbeeld: de vrijheidsliepde, heldenmoed en Standvastig,
heid onder voorvaderen hebben dit land vrijgemaakt. Ook
is er geene reden, waarom men dit niet zoo mogen doen
by woorden, die in getal verschillen, wanneer het lidwoord

voor beiden hetzelfde is, by voorbeeld: ik heb de boekerjen
kunsttrekken van mijnen vriend bezigtigd.

I. 14. Doch wanneer woorden van het onzijdige en man-
nelijke of vrouwelijke geslachts in den eersten naamval by
eenkomen, en bovendien, wanneer verbogene naamvallen van
onderscheiden geslachts en getal worden zamengevoegd, zoo
moes het bepalend lidwoord noodzakelyk herhaald worden,
als: de dood en het leven — het begin, de voortgang en
het einde eener zaak — de genoegens van de lente en den
zomer — zich aan den wellust en de bekoringen der zinnen
overgeven.

I. 15. Het kan echter niet zelden te pas komen, dat
men, ook buiten de laatste voorgestelde gevallen, het bepalend
lidwoord herhaalt, wanneer men namelyk by elk der onder-
scheiden voorwerpen, welke men opneemt, de aandacht wil
vestigen, als: de vorst en de onderdaan, de rijke en de arme,
de aanzienlyke en de geringe zijn voor den regterstoel van
God gelijk. — Het onbepalend lidwoord een moet in de meeste
gevallen herhaald worden, als eene roos en eene tulp zijn
meer schoone bloemen.

I. 16. Het onbepalend lidwoord moet in den vierden
naamval dikwerf zonder verkorting geschreven, als by ge-
bruiks altijd een' langen omhaal van woorden voor eenen.
Ook het bepalend lidwoord ondergaas in den dichtsterlyken stijl
dikwerf verkorting, als d' ondergang voor den ondergang, 't le-
vens steile baan voor des levens, 't geneegen voor het genee-
gen enz. — In den gewonen schryfstyl moes men zich van
dergelijke verkortingen spaarsaam bedienen, als onbestaanbaar
mes den aard onzer taal, waarin de woorden niet alle hunne
letters geheel worden uitgesproken. Het zijn nootdrukk,

kingen, waarin de verkorting van des tot 's algemeen is aan-
genomen, als buiten 's lands, onder 's hands enz. Ook in
enkele andere gevallen heeft de megalating geene svarig-
heid, als een bevel van 's konings mege uitgevaardigd; 's men-
schen lot op aarde is gemengt met goed en kwaad. Desgelijks
kan het sommigen tot 't verkort worden, vooral wanneer
hetzelfde meermalen achtereen in de rede voorkomt, en de
woorden, die hetzelfde verisichen, met eenen klinker aanvan-
gen.

B. Over de zelfstandige naamwoorden.

1. Verbinding van twee of meer zelfstandige naamwoorden.

I. 17. De verbinding van twee of meer zelfstandige naam-
woorden niet elkander is voornamelyk tweederlei, voor zoo
verre zij of in eene gelijke of in eene ongelijke betrekking tot
elkander staan. De eerste soort van verbinding heeft plaats,
wanneer twee of meer zelfstandige naamwoorden de zelfde zaak
uitdrukken, of het eene ter verklaring en nadere bepaling
van het andere moet dienen, of eindelyk wanneer zij be-
mingen zijn van verscheidene meens elkander geplaatste za-
ken. By de laatste soort van verbinding zijn de betrekkingen
menigvuldig en worden op onderscheidene wijzen aangeduid.

2. Verbinding van twee of meer zelfstandige naam- woorden, in eene gelijke betrekking.

I. 18. Twee of meer zelfstandige naamwoorden, als de,

namingen van dezelfde zaak byeenkomende, staan natuur-
lijk in denzelfden naamval, als Koning Lodewijk; de Luitenant,
Admiraal de Ruyter; onze Heer en Zaligmaker Moses.

§. 19. Hetzelfde heeft plaats, wanneer van twee of meer
byeengeplaatte zelfstandige naamwoorden het laatste of de laag-
sten toe verklaring en nadere bepaling van het eerste die-
nen moeten, in welk geval zij echter niet noodzakelijk in
getal overeenkomen: Willelm de derde, Koning van Engeland,
Stadhouder der vereenigde Nederlanden. De Ruyter, de groot-
ste zeeheld zijner eeuw. Amsterdam, de aantienlykste stad
van Holland, de geboorteplaats van vele beroemde mannen.
In de dagen van Saul, den eersten Koning van Israël.
De verkeerdheden der menschen, de voornaamste bron van
hunne ellenden. De letteroefeningen, de beste troost in het
ongeluk.

§. 20. In denzelfden naamval eindelijk staan insgelijks
twee of meer zelfstandige naamwoorden, benamingen zijnde van
onderscheidene voormerpen, wanneer zij, als hoofde van hunne
gelijke betrekking tot hetzelfde merkwoord, nevens elkander ge-
plaatst worden, als: gehoortzaamheid en leergierigheid zijn het
schoonste sieraad van kinderen. Een braaf zoon eers zijn
rader en zijne moeder. Gezondheid, een goede naam en ver-
genoegdheid zijn de beste schatten. Hij stelt zijne bezittingen,
zijne eer en zijn leven in de waagschaal. Hij vreest God, men-
schen noch metten.

3. Verbinding van twee of meer zelfstandige naam-
woorden in eene ongelijke betrekking.

§. 21. Nog menigvuldiger zijn de gevallen, waarin twee

of meer zelfstandige naamwoorden zoodanig met elkander
verbonden worden, dat zij van elkander in naamval ver-
schillen of met andere woorden in eene ongelijke betrek-
king staan. Dit kan op drieërlei wijze geschieden: 1. door
een voorzetsel, als: liefsde tot de deugd; hoop op betere tijden;
regen van den hemel; menschen uit de stad; 2. door verbui-
ging der woorden in den tweeden naamval, als, de genietingen
des levens, de behoorlykheden der lente; de gunst der menschen;
3. of door het achterste woord onveranderd te laten, als, een
stapel boeken; een bos druiven enz. In dit laatste geval heeft
ene uitlating van het voorzetsel plaats, en een stapel boe-
ken, een bos druiven enz. is zoo veel als een stapel van boe-
ken; een bos van druiven enz.

§. 22. Omtrins de verbinding van een zelfstandig naam-
woord in den verbogenen tweeden naamval met een ander zelf-
standig naamwoord valt op te merken, dat het eerste geen lidwoord
voor zich hebbende het laatste doorgaans vooraf moet gaan, als
David's Psalmen; Hondels Franspelen; Gods rechtvaardigheid; Ko-
ning Salomons regering enz.

§. 23. Het laatste bygebrachte voorbeeld leidt ons tot eene
andere aanmerking, hiern bestaande, dat, wanneer twee zelfstan-
dige naamwoorden, die slechts ien denkbeeld uitmaken, met
een derde in eene ongelijke betrekking verbonden worden,
alleen het tweede of achterste de s, het teken van den
tweeden naamval, aanneemt. Dit maken in Koning Salo-
mons regering de beide eerste woorden slechts een denkbeeld
uit, weshalve het teken van den tweeden naamval ook al-
leen achter het laatste komt. Hetzelfde heeft plaats in Ko-
ning Frederiks wetboek; Com Pieters huishouding; Graaf
Lodewyks intogt enz.

I. 24. In plaats van den verbogenen tweeden naamvral komt ook dikwerf het voorzetsel van met den vierden naamvral, als de genoegens van het leven voor de genoegens des levens; de behoorlijkheden van de lente voor de behoorlijkheden der lente; de bevelen van den Koning voor de bevelen des Konings. Dit voorzetsel behoort altijd de plaats van den verbogenen tweeden naamvral te vervangen, zoo dikwerf men een heerschende wordend zelfstandig naamwoord, het welk geen lidwoord voor zich heeft, achter het heerschende wil plaatsen, als de Treurspelen van Vondel, niet de Treurspelen Vondels; de Psalmen van David, niet de Psalmen Davids enz. Desgelijks moet het voorzetsel doorgaans gebruikt worden, wanneer het heerschte zelfstandig naamwoord een voornaamwoord, het zij met of zonder bijvoegelijk naamwoord, voor zich heeft, als: de bevelen van mijnen vader; de vermaningen van mijnen braven leermeester enz.

I. 25. Ook twee tweede naamvralen kunnen met elkaar, deren vereenigd worden, in welk geval de laatste van den eersten afhangt, als: de onbestendigheid der goederen dezer wereld. Doorgaans moet men ter vermyding van wanliedenheid een dier naamvralen met van omschrijven, als: de weldadige vruchten van de beoefening der wetenschappen; de verwaarloozing van het gebod der liefde enz.

C. Over de bijvoegelijke naamwoorden.

I. 26. De bijvoegelijke naamwoorden staan voor de zelfstandige naamwoorden, waartoe zij behooren en volgen de, zelve in naamvral, geslacht en getal, als: de naastige leer,

ling; de gehoorzame dochter; het brave kind.

I. 27. Van het eerstgenoemde heeft alleen een schijnbare uitzondering plaats, wanneer bij eigennamen, ter onderscheiding van anderen van denzelfden naam, het bijvoegelijk naamwoord met het lidwoord voorop achter den eigennaam geplaatst wordt, als: Willem de eerste; Lodewijk de veertiende; Alexander de groote. Immers is dit hetzelfde, als of men zeide Willem, de eerste Willem (in onderscheiding van andere) enz. welk laatste Willem alleen kortheidshalve verzwegen wordt.

I. 28. Bijvoegelijke naamwoorden of deelwoorden komen echter ook somwijlen zonder eenig lidwoord achter zelfstandige naamwoorden, als: de lof van de Ruiter, eenen held en een menschlievend als dapper. Doch in dit geval nemen zij de gedaante van bijwoorden aan, voor zoo verre zij geheel onverboogen blijven, zoo als uit het aangeroerde voorbeeld blijkt, en nog nader blijken kan uit het volgende: Erasmus en de Troos, twee mannen de bewondering van alle eeuwen waardig, dat hetzelfde is als of men zeide, die de bewondering van alle eeuwen waardig zijn. Achter de werkwoorden zijn, worden, blijven namelijk is het bijvoegelijk naamwoord altijd onverboogen, als: de boomen zijn groen; de kinderen worden groot; de appels blijven zwaar.

I. 29. Een bijvoegelijk naamwoord kan eigenlijk niet zonder een zelfstandig naamwoord plaats hebben. In twee gevallen echter geschiedt dit; 1) wanneer het in betrekking staat tot een kort voorafgaand of volgend zelfstandig naamwoord, als de naastige leerling wordt geproeven; de trage verachs; de gerechtigheid draagt het zwaard in de ene, de meeschaal in de andere hand. 2) Wanneer het zelfstandig naamwoord ligt te raden is, als op den dirden van Wijnmaand werd het belegerd

Leijden ontzet, dat is, op den derden dag

I. 30. Bij zamen gestelde zelfstandige naamwoorden heeft het byvoegelyk naamwoord eigenlijk alleen betrekking tot het laatste lid der zamenstelling, dat het geslachts bepaalt, als: de brave huissraader, de kunstige uiermerkemaker. Intusschen heeft het gebruik hiervan in sommige gevallen eene uitzondering gemaakt, als: een zijden kousenmeester, het oude vrouwenhuis enz., waar zijden, oude niet tot meester en huis, maar tot kousen en vrouwen behooren, en als het ware een lid der zamenstellinge uitmaken; weshalve men dezelve niet ongeroegelyk door een dwarsstreepje met hunne zelfstandige naamwoorden verbinden kan, op deze wijze: zijden-kousenmeester enz.

I. 31. Men kan, vooral in den gemeenzamen spraak, trans, bij de vereeniging van twee byvoegelyke naamwoorden, die denzelfden uitgang hebben, dien uitgang in het eerste afkappen en alleen bij het tweede plaatsen, en duidt in dit geval de afkapping door een dwarsstreepje aan, als: eene troost- en zegenryke leer; een iis- en innemendig gevoel.

I. 32. De byvoegelyke naamwoorden beheerschen ook naamvallen, en met 1) den tweeden, als: zijns verstands magtig; des doods schuldig; zijner onschuld bewiist enz., doch dit gebruik behoort thans voornamelyk tot den hoogerens schryfstyl, terwijl men in den gewonen spraak - en schryft, trans zich meestal van voorzetselen of den vierden naamval bedient, als: zijn verstand magtig; den dood schuldig; van zijne onschuld bewiist enz. 2) Andere veruischen den derden naamval, als: niemand is Gode in magtelyk, uw bezoek is mij aangenaam; een kind moet

zijnen ouderen gehoorzaam zijn; het merken is u nuttig enz. In den gemeenzamen stijl echter worden hiervoor meermaalen voorzetselen gebruikt, als: niemand is aan God gelyk; een kind moet gehoorzaam zijn aan zijne ouders; dit is nuttig voor u enz. - 3) Den vierden naamval vorderen die byvoegelyke naamwoorden, welke maat, gewigt, waarde of ouderdom aanduiden, als: drie ellen lang; tien pond zwaar; vier stuivers waardig, veertien jaren oud enz.

I. 33. De byvoegelyke naamwoorden regeren, voor zoverre zij deelwoorden zijn, den naamval, toebehoorende aan het werkwoord, waarvan zij genomen zijn, als: luïheid is eene den mensch onteerende onderugd.

I. 34. Wanneer twee voorwerpen, met opzigt tot zekere eigenschap, door middel van den vergrootenden trap met elkanderen vergeleken worden, zoo moet achter dien trap altijd dan komen, als: Pieter is naarstiger en leersamer dan Karel; Mietje is grooter dan Lotje. In de gegevene voorbeelden ziet men dat eene ongelykheid wordt aangeduid. Doch, wanneer men eene gelykheid wil uitdrukken, zoo geschiedt dit door zoo of even, als, by voorbeeld: Mietje is even groos als Lotje; ik mees dit zoo goed als gij.

I. 35. De onbetreffende trap heeft den tweeden naamval of een der voorzetselen van, is, onder bij zich, als: de beste der menschen; de liefste van allen; de rijkste iis het dorp; de aanzienlykste onder zijne medeburgers.

I. 36. De byvoegelyke naamwoorden nemen sommigen de natuur van byvoerden aan, wanneer zij namelyk niet dienen, om de eigenschap van eenigen persoon of zaak iis te drukken, maar alleen, om de betekenis van een ander byvoegelyk naamwoord nader te bepalen, als: eene zachte ruischende beek; eene

aangenaam riekende bloem enz. waar zachts en aangenaam
niet tot beek en bloem, maar tot de eigenschappen, die
aan beide worden toegekend, behooren.

D. Over de voornaamwoorden.

I. 37. Van de persoonlijke voornaamwoorden (om mee-
dere te beginnen), worden die, welke den eersten en tweeden
persoon aanduiden, zonder onderscheid van geslachts gebr.,
zigt, omdat deze personen uit hunnen aard reeds genoeg
bepaald en kennelijk zijn. De derde persoon daarentegen, die
tot allerlei afmerige voorwerpen betrekking heeft, komt in
het enkelvoud onder drieërlei geslachts voor.

I. 38. Omtrent het vrij gemeenzaam gebruik van gijlie,
den, ulieden in het meervoud zij aangemerkt, dat hetzelfde
over het algemeen is af te keuren, als op eene verkeerde
onderstelling rustende, en, zonder de duidelijkheid grootelijks
te bevorderen, de rede niet eene onberallige herhaling van niet
beduidende klanken beaardigende. Gij toch, hoe zeer thans, ook
als enkelvoud, alleen in gebruik zijnde, is oorspronkelijk een
meervoud, terwijl die, en in de verbogene naamvallen dy, het
oude en echte enkelvoud is. Voorts is het gemeenlijk ook van
elders genoeg blijkbaar, of de rede tot een' of meerdere perso-
nen gerigt zij.

I. 39. Niet zelden volgt achter een voornaamwoord
een zelfstandig naamwoord, het welk ter nadere omschrij-
ving van hetzelfde diens. In dit geval moet het zelfstandig
naamwoord niet het persoonlijk voornaamwoord in getalen
naamval overkomen; doch het geslachts kan verschillen, als:
ik schonk hem, dien verrader, te onbedacht mijn vertrouwen.

Hij gaf mij, zijnen opregten vriend, gehoor. Dit boek wordt
u, den vlytigiten en gehoorzaamsten leerling, ten ge-
schenke gegeven. Het afsterven van hem, de hoop en
het sieraad van zijn geslachts, wordt door allen betreurd.

I. 40. Het voornaamwoord van den derden persoon
volgens gemeenlijk het geslachts der voorwerpen, waartoe het
betrekking heeft, niet dat der woorden, waardoor die
voorwerpen worden aangeduid, als: zijne Majesteit gaf
te kennen, dat hij verlangde. Het meisje liet het kind
vallen, dat zij op haren arm droeg. De Min (Cupido) lacht,
te, toen hij mij zijnen pijl in het hart geschoten had. De
woorden zelve intusschen behouden altijd het hun eigen
geslachts, als: de pijlen der Min, niet des Minns of van den
Min; de wagen van de zon, niet van den zon, ofschoon
men van de zon, naar de Heidensche fabelleer als een God
voorgesteld, zegt, dat hij zijnen wagen menst.

I. 41. Het meederkerige zich wordt gebruikt, wanneer
het merkwoord op den handelenden persoon zelve te rug
merkt, als: hij beroemt zich niet hem; hij verpreekt zich;
zij overmoet zich; zij eigenden het zich toe. — Sommigen
vinden men zich ook voor elkanderen gebruikt, als: zij om,
heldden zich enz. Doch dit gebruik behoort, als onbestaan-
baar met den aard onzer tale, verijd te worden.

I. 42. Wanneer het voornaamwoord van den derden
persoon niet tot den persoon, die het hoofdonderwerp der
rede is, maar tot eenig' ander voorafgaand persoon betrek-
kelijk is, zoo moet hetzelfde, duidelijkheidshalve, niet de voor-
naamwoorden dize, die of dezelve vernisfeld worden, b. v.: de
veldheer was gewond in den slag, en, toen hij door den heel,
meester verkonden zou worden, kreeg dize (of dezelve, niet hij)

enen kogel in hes hoofd. Nu is hes duidelijk, dat mes hes laatste op den heelmester gedaeld words; doch, wan-
neer voor deze of dexelve hes voornaamwoord hij gesteld
words, zoo ontstaas er gevaar van misverstand, aangerien
dis hij, volgens den aard onzer tale, tes het hoofdonderwerp
der rede, en dis hier tes veldheer, terug gebrage moet worden.

I. 43. Men loos hes geslachs en den persoon onbepaald.
men xings; men lachs enz. — Voorts dient omtrent dit men
nog aangemerkt, dat hetzelve kwalijk tes m verhoors wort,
dat, aangerien en geen uitgang is, maar tes hes woord zelf
behoors.

I. 44. Iemand en hes tegengestelde niemand kunnen
mede tes de persoonlijke voornaamwoorden gebrags worden.
Ten aanzien van dis laatste merken wij aan, dat hetzelve
altijd aan, nooit als achter zich moes hebben, als: ik ken,
de niemand in de stad aan hem, nies als hem. Hetzelve
gelds omtrent nies, noois, nergens, ander enz.

I. 45. De besittelijke voornaamwoorden zijn in der-
daad niets anders dan byvoegelijke woorden, van de persoon-
lijke voornaamwoorden gevormd. Elis dien hoofde volgen
zij ook, by hunne verbinding met zelfstandige naamwoorden,
de regelen, die te voren omtrent de byvoegelijke naamwoor-
den zijn opgegeven.

I. 46. Wij hebben, zoo in hes enkel- als meervoud,
twee besittelijke voornaamwoorden van den deraen persoon
voor de beide geslachten, zijn, namelijk, hijn en haar,
melke wij onderscheiden gebruiken, naarmate van een man-
nelijk of vrouwelijk voormerp gesproken words. Dis zegt
men van enen koning, zijne, van ene koningin, hare
majesteit, en zoo in alle andere gevallen. Wij maken hier,

van voornamelijk gewag, om te daen opmerken, melk
eene aanminst van duidelijkheid zulks aan onze taal
geve bouen vele andere talen, die eene dergelijke onder-
scheiding misfen.

I. 47. De besittelijke voornaamwoorden worden, even
als de persoonlijke (zie I. 40.) op hes geslachs van den persoon,
nies op dat van hes woord, betrekkelijk gemaakt, als: de Min
(Cupido) schies zijne pylen; de zon (voor den zonnegod genoemd,
men) beklims zijn wagen; hes wijf verwaarloost hare lein,
deren enz.

I. 48. Wanneer zelfstandige naamwoorden van het,
zelfde geslachs en getal voorafgaan, kan hes sommiglen
onzeker zijn, waartoe hes besittelijke voornaamwoord gebrags
moes worden. In dis geval behoors men voor zijne, hijn,
ne of hare, den tweeden naamval deszelfs of dexelver in
plaats te stellen, wanneer een andere dan de handelende
of hoofdpersoon der rede bedoeld words, waartoe hes besit,
telijk voornaamwoord ins zijn aard terug keers. Dis moes
men zeggen: Titius melds zijn vriend, dat hij deszelfs huis
verkoops heeft; wanneer niet hes huis van Titius, maar
dat van zijn vriend bedoeld words. Doch, zoodra hes ver-
band der rede alle onzekerheid hieromtrent uitsluit, behoefs
men zich aan hes voorgestelde nies te houden. Dis, by
voorbeeld, is er geen twaangheid, om te zeggen: Titius melds +
zijn vriend, dat hij aan zijn verzoek voldaan heeft, myl
de zin hier genoeg leers, dat hes laatste zijn nies anders
dan tes vriend behooren kan.

I. 49. Ochter de werkwoorden zijn, blyven enz. worden
de besittelijke voornaamwoorden ook, even als de byvoegelijke
naamwoorden, onvertogen gebruikt, als: de besitting is myne;

hes goed blijft uw. Ook voornam: zijn is de erfenis; uw is hes rijk.

I. 50. Ontrent de vragende voornaamwoorden merken mij eerstelijf aan, dat men in denzelfden naamvat moet antwoorden, waarin gevraagd wordt, als: mien behoort dit boek? mij (voluit: mij behoort dit boek). Wie heeft dit geschreven? mijn broeder, (voluit: mijn broeder heeft dit geschreven).

I. 51. Nog merken mij aan, dat, in plaats van de vragende voornaamwoorden, in de verbogene naamvallen, van zaken dikwijls waar gebruikt wordt, als: waervan (van welke zaak) wordt hij beschuldigd? waarover (over welke zaak) hebt gij gesproken? Doch, wanneer personen bedoeld worden, zoo behoort men, buiten den stijl der dichtkunst, zich van de voornaamwoorden te bedienen, als: van wien (van welchen persoon) spreekt gij? wien (welken persoon) zal het gelden?

I. 52. De aanwijzende voornaamwoorden, die genoemd, om, dat zij onderscheidene voorwerpen aanwijzen, worden zoo wel met zelfstandige naamwoorden, of in betrekking tot dezelve, als op zichzelf staande, gebruikt, als: die som is moeilijk. Wants gij dezelve (namelijk som) maken? zulken, die begerig zijn iets nuttigs te leeren, wordt de gelegenheid daartoe aangeboden.

I. 53. Men waachte zich voor het overzellig gebruik van het voornaamwoord die, dat, als: mijne moeder die heeft het gezegd; het kind, dat is gevallen; voor: mijne moeder heeft het gezegd; het kind is gevallen. Somwijlen echter, men, niet op den genaamden persoon zome breedere omschrijving volgt, is het gebruik van het voornaamwoord tot bevordering van den nadruk diensteig, als: de brave leerling, die zijne onderwijzers bemint en eerbiedigt, die altijd zedig, merkezaam

en oplettend is, die is lof en belooning waardig.

I. 54. Door deze duints men iets, dat nabij en tegenwoordig is, door gene iets meer afgelegens aan, als aan deze en gene zyde der rivier. ook met betrekking tot een zelfstandig naamwoord, als: Pieter en Klaas zijn van een geheel tegengesteld gedrag; deze (Klaas) doet alles, wat zijne ouders en leermeesters hem gebieden, gene (Pieter) meergers steeds hien te gehoorzamen. Wanneer men van drie zaken spreekt, die van elkander af liggen, zegt men van de naaste deze, van de middelste die, en van de verst afgelegene gene, als: ik was in deze kamer, zij in die en hij in gene. Deze en gene worden ook dikwerf bijengeroepd, om verscheidene onbepaalde dingen van iene soort aan te duiden, als: ik heb dit ius deze en gene omstandigheden opgemerkt.

I. 55. Het onzijdige dit wordt altijd voor het merkwoord zijn gebruikt, ook wanneer daarop een zelfstandig naamwoord van het mannelijk of vrouwelijk geslachts, of in het meervoud volgt, als: dit is zijne geliefte bezigheid; dit zijn de nuttigste oefeningen. Hier voor dit te stellen deze, strydt tegen den aard van ons taalgebruik; gelijk daarmede niet minder strydt, dit is het voornaamwoord achter het merkwoord te plaatsen, bij voorbeeld: de zaak is deze; mijn vermaak is dit; voor: dit is de zaak; dit is mijn vermaak.

I. 56. In plaats van de aanwijzende voornaamwoorden deze en die, kan men, doch in den ongebonden stijl alleen van zaken, niet van personen, in de verbogene naamvallen ook hien en daar gebruiken, als: er is hien van (van deze zaak) veel gesproken; ik sta daaraan (aan die zaak) geen geloof.

I. 57. Gene, hetgene behoort tot de aanwijzende

nies tot de betrekkelijke voornaamwoorden. Men mag dus nies zeggen, hes gerucht, hetgeen (voor hetwelk) ver spreids words, is ongegrond. Intusfchen is hetgene of het geen voor hetgene dat needs door het gebruik gemettigd, als: hetgeen ik zeg, is waarheid.

I. 58. Deelne en dezelve verschillen grootelyke in nadruk van beteckenis. Hes eerste zegt enkel zoo veel, als die, en words alleen mes opzigt tot een voorgaand zelf standig naamwoord gebruikt; hes laatste verzekert, dat hes niemand anders is, dan de bekende of bedoelde persoon, en heeft dooryaans een zelfstandig naamwoord bij zich. Hes een en ander is blykbaar in hes volgend voorbeeld: ik vroeg naar den leerling, die zoo fraai geschreven had; de meester mes mij denäcken en vroegde er bij: dezelve jongen miins ook in hes leeren uit. Som, mylen words dezelve ook zonder zelfstandig naamwoord gebruikt, als: hij is nog dezelve, die hij altijd was; of ook eenvoudig: hij is nog altijd dezelve.

I. 59. De betrekkelijke voornaamwoorden, die eene tusfchengeroyde uitdrukking naar een te voren genoemd voorwerp terug voeren, komen mes betrefve in getal en geslachts overeen, maar hangen, mes opzigt tot hunnen naamval, van de beheersching af, bij voorbeeld: hes kind, dat zich mel gedrags, words door ieder bemind. C Myn vader, miens woorden ik altijd geloof, heeft mij dis gezegd. De prijs, dien of melken ik ontrangen heb, bestaas in een fraai boek.

I. 60. Wanneer twee of meer zelfstandige naamwoorden voorafgaan, zoo moet hes voornaamwoord, dat op dezelve betrekking heeft, in hes meervoud staan, als: de

achting, toeyüching in hes vertrouwen, welke hün ten deel mielen, nies hetwelk hün ten deel viel, dat verkeerd zou zijn.

I. 61. In gevalle hes betrekkelijk voornaamwoord tot eene geheele rede terug keert, koma er geene bepaling van hes geslachts te pas, en words derhalve hes voornaamwoord in hes onzijdige geslachts gesteld, als: ik vond de kinders bezig mes hünne les te leeren, dat mij zeer aangenaam was.

I. 62. In een enkel geval words hes zelfstandig naamwoord herhaald, wanneer, namelijk, dis laatste te verre van hes eerste vernijderd is, om de betrekking diidelyk te maken, bij voorbeeld: de meester had den leerlingen eene taak opgegeven, die zy gedurende den tyd, dat de school zoude stil staan, moesten afwerken, welke taak zy, by hünne terug, koma, allen, afgedaan, medebragten.

I. 63. Melke of denelke words meestal in den depligen, hes kortere die doorgaans in den gemeenzamen styl gebruikt. Men kan echter hes laatste ook in den meer verhevenen styl, ter behagelyke afmieseling, bezigen. Ook words hetzelve in den eersten naamval gemeenlyk achter de persoonlijke voornaamwoorden gebruikt, als: ik, die u bemind; hij, die mijn vriend wil zijn; wy, die ün geluk bedoelen. In de verbogene naamvallen daarentegen words liefst nie of melke geberigt, als: hij, miens ik mijn geluk te danken heb; zij, melken (of miens) de fortune gunstig gemeest is enz.

I. 64. Hetgeen ten aanzien der vragende voornaamwoorden is aangamerkes, dat namelijk daarvoor in de verbogene naamvallen, wanneer van zaken gesproken words, mes gebruikt kan worden, gelas insgelyks omtrons de betrekkelijke, als: de pen, waarmede ik schryf, de grond, daarop mij

staan enz.

E. Over de werkwoorden.

1. Over de personen.

I. 65. Daar de kenteekening der personen aan het einde van onze werkwoorden niet scherp genoeg is, om alle misverstand en verwarring voor te komen, zoo vordert het Nederduitsch taalgebruik, dat men dezelve in den eersten en tweeden, en, bij afwezigheid van het zelfstandig naamwoord, hetwelk den persoon of de zaak uitdrukt, ook in den derden persoon door de voornaamwoorden aanduidt. Het is dus strijdig met den aard onzer taal, wanneer men, gelijk in den gemeenzamen stijl wel eens geschiedt, het persoonlijk voornaamwoord weglaat, als: hebbe uwen brief wel ontrangen; verklare by deren enz voor: ik heb uwen brief wel ontrangen; ik verklare by deren enz.

I. 66. In de gebiedende wyze nochtans, waar de aange-sprokene of tweede persoon reeds genoeg bepaald is, wordt het voornaamwoord weggelaten, ten zij deszelfs plaatsing nadrukshalve noodzakelyk zij, als: zoo uw broeder mij niet kan bystaan, help gy mij dan.

I. 67. Wanneer twee of meer werkwoorden tot denzelfden persoon behooren, wordt deze slechts eens genoemd, als: ik heb hem overal gezocht, maar niet gevonden. Hij leest, schrijft en effers zeer goed. In eene rede nochtans, waar het werkwoord het persoonlijk voornaamwoord voorafgaat, moet dit laatste herhaald worden, als: handels gy echter tegen mijne maarschalling, en stort gy dus u zelven in het ongeluk, zoo

moet gy op mijne hulp niet rekenen. Hij ondernemt het, en vermoedelyk zal hij gelukkig slagen.

I. 68. Wanneer een naamwoord en een werkwoord eene zaak in haar geheel voorstellen, dan behoeft, bij hare nadere beschrijving, noch het naamwoord, noch het werkwoord herhaald te worden, b.v.: beide leerlingen minnen elk in een byzonder vak uis, de eene in het lezen, de andere in het schryven. Dikwerf ook wordt een werkwoord, hetwelk op twee personen betrekking heeft, bij den laagsten vermenig, als: Pieter houde meer van spelen, Jakob van lezen. Als mijne benims de poppen, de jongen de paarden.

2. Over de getallen of het enkel- en meer, voud der werkwoorden.

I. 69. De werkwoorden staan altijd in hetzelve getal, als de personen of zaken, waartoe zij betrekking hebben, als: de hond blafte; de nachtegalen fluiten. Wanneer een werkwoord tot twee of meer voorafgaande voorwerpen, die in het enkelvoud staan, betrekking heeft, zoo moet hetzelve in het meervoud gesteld worden, als: naar, stijghid, leergierigheid en gehoorsaamheid zijn het schoonste sieraad van kinderen. Doch, wanneer het werkwoord voorafgaat, zoo kan hetzelve, hoe zeer ook tot meerdere voorwerpen, en onder deze zelfs een dat in het meervoud staat, behoorende, nochtans in het enkelvoud staan, indien slechts het naastvolgend voorwerp enkelvoudig is, als: er was in huus slechts een bed, een tafel en drie stoelen. Ook in de reken-kunst staat achter getallen, die een meervoud uit-

drukken, doorgaans een werkwoord in het enkelvoud, als: zes en drie is negen; tweemaal vijf is tien enz.

S. 70. Het meervoud des werkwoords is verder noodzakelijk, wanneer het in het enkelvoud staat, de roorniep der rede, door de byvoeging van verschillende hoedzaamheidswoorden, inderdaad twee onderscheidene roorniepen aanduidt, als: de ware en valsche Godsdienstijver verschillen hemelsbreedte in hunne uitwerkselen. — Ook verdienst hier nog eene oude en door kiesche schryvers meermalen als eene fraaiheid geberigde spreekwijze vermeld te worden, namelijk: daar is er, voor daar zijn er; daar is er, die gelooven, die bemenen enz. — Deze spreekwijze nogtans moet slechts spaarzaam en niet dan in den deffigen stijl gebruikt worden.

S. 71. Wanneer onderscheidene personen voor een werkwoord geplaatst worden, dan geldt de eerste persoon boven den tweeden, en deze wederom boven den derden. Bij de veruiming van den eersten en tweeden, of ook van den eersten, tweeden en derden persoon wordt meestal het meervoud van den eersten voor het werkwoord gesteld, als: ik en gij, of ik, gij en hij, mij meten dit niet. Ook komt dit mij met eens voor aan, by voorbeeld mij, mijn vriend en ik, zijn bereid dit te doen. Wanneer de tweede en derde persoon byeenkomen, zoo staat het werkwoord in den tweeden persoon van het meervoud, als: hij en gij, of gij en hij zijn daarvan getuigen gemeest.

3. Over de tijden der werkwoorden.

S. 72. De tijden worden, vooral in den dage, lijfschen spreektrans, wel eens met elkanderen vermisfeld. Zoo gebruike men den tegenwoordigen tijd voor den verledenen, wanneer van iets, des kortelings voorviel, gesproken wordt, b. v.: gij hoort, dat ik mijne zaak met ues te verdedigen voor gij hebt gehoord. Denzelfden tijd bezigt men ook voor den toekomenden, wanneer men iets bedoelt, dat kort aanstaande is: gaas gij morgen ook naar buiten? ik kom spoedig weer; voor zult gij morgen ook naar buiten gaan? ik zal spoedig weer komen.

S. 73. Inzonderheid wordt in levendige verhalen de tegenwoordige tijd dikwerf voor den onvolmaakt verledenen in plaats gesteld, om den toehoorder by het gebeurde als tegenwoordig te doen zijn, b. v.: Zernijlik gerust op mijne kamer zit, hoor ik plotseljk iemand angstig om hulp roepen. Ik vlieg naar buiten, en zie eene vrouw in het water liggen. Gylings spring ik in een schuitje, dat juist in de nabijheid lag, roei naar de ongelukkige toe en heb het geluk haar te redden. Deze wijze van voorstelling, in de verouwenlyke spreektaal niet ongemeen, wordt door schilderachtige geschiedschryvers en boumal door dichters dikwerf gebruikt.

S. 74. Nog merken wij aan, dat eene rede in den zelfden tijd moet worden voortgezet, waarin zij begonnen is, als: ik gaf den ongelukkigen alles, wat ik by mij had. Con die reden moet ook het antwoord op

eene vraag in denzelfden tijd van de vraag-staan-
hebs gij uinen vriend binnen kors ook gezien? ja,
ik heb hem gisteren bezocht.

4. Over de wijzen der werkwoorden.

I. 75. De aantoonende wijze wordt gebruikt,
om iets stelligs en zekers, de aanvragende daaron-
tegen om iets twijfelachtigs en onzekers iet te
drukken. Zoo dikwerf derhalve eene voorwaarde,
een mensch of oogmerk, eenige hoop, vreere of iets
deergelijks wordt aangeduid, moet men zich van de
aanvragende wijze bedienen, als: men stond hem dese
som toe, onder beding, dat hy van alle verdere aan-
spraak op de erfenis afzage. Och, dat hy eenmaal
mys worde! De vader heestijdt zijnen zoon, op dat hy
deugdzaam worde. Ik hoop, dat in dit geen kwaad
moge doen. Ik vrees, of hy van die ziekte mel op
kome. — Wij zullen gelegenheid krijgen, om hierover
bij de roegwoorden nog iets meer te zeggen.

I. 76. De gebiedende wijze wordt niet alleen
gebruikt, om iets te bevelen, als: doe het geen is
gezegd is; maar ook om op te wekken, te vermanen,
en te verzoeken of te bidden, als: volg den raad
uiner ouderen, en gij zult gelukkig worden. Zorg
dat ik alles in orde vinde. Geef, o God! ons uinen
regen. Ook bedient men zich van deze wijze, om
een mogelijk geval merkens iet te drukken, als:
mee ryk zonder vergenoegd te zijn, en gij zult
ongelukkig maken, dat is, wanneer gij ryk zijt enke.

— Dit gebruik nochtans behoort alleen tot den stijl
der wel sprekenheid en dichtkunst.

I. 77. De onbepaalde wijze der werkwoorden, mel-
ke eene handeling zonder bepaling van persoon voor-
stelt, wordt ook dikwerf als een zelfstandig naam-
woord met en zonder lidwoord gebruikt, als: het spe-
len moet alleen tot eene verpooring van het werken
dienen. Gehoorzamen is de pligt van kinderen. Ik
ben mai van het wandelen. Hoog zingen is schade,
lyk voor de borst.

I. 78. Omtrent de deelwoorden, melker aard en getal,
naar wy onderstellen, liet de spraakkunst genoeg be-
kend zijn, merken wij alleen het volgende aan. De
bedryvende deelwoorden kunnen denzelfden naamval bij
zich hebben, als de werkwoorden, waarvan zij afgeleid
zijn, als eene moed gevende vertroosting; een vruchts-
dragende boom; de zichzelven behagende dwaas.

De verledene deelwoorden worden somtylen ook in
een bedryvenden zin gebruikt, als: de ingebeelde zie-
ke, dat is, die zich inbeeldt zich te zijn, een eer-
en pligtvergeten mensch, dat is, die eer en pligt ver-
geten heeft. Zoo wordt ook iemand, die anderen diens,
een bediende genoemd.

I. 79. Er is voorts in onze taal nog een byzon-
der gebruik der deelwoorden aangenomen, by 't melk
een deelwoord, met een zelfstandig naamwoord of een
voornaamwoord vereenigd, op zich zelf en als bij-
ten verbond tot de verdere rede staat, b. v. de oor-
log verklaard zijnde, trok het leger buiten de gren-
zen. Dit afgedaan zijnde, ging de vergadering iet

een. Men heeft lang getruist, of in deze spreekwijze de vierde of eerste naamval moet plaats hebben, den oorlog of de oorlog verklaard zijnde; doch het laatste is thans beslist. Intusschen houden wij, zooder de gemelde spreekwijze geheel te durven afschrijven, het daarvoor, dat men best doet, met dezelve, zoo veel mogelijk, te vermijden, en zich ten dien einde van eene omschrijving te bedienen, b. v.: nadat de oorlog verklaard was enz.

5. Over de hulpwoorden.

I. 80. Wanneer twee of meerdere werkwoorden in dezelfde betrekking byeenkomen, wordt het hulpwoord, dat zij met elkanderen gemeen hebben, slechts eens geplaatst, b. v.: alles, wat ik gezien, gehoord en bijgewoond heb, heeft mij geleerd, dat enz. Hij heeft mij beloofd, dat hij morgen bij mij komen en met mij wandelen zal. Gehoorzame en naastige kinderen worden beloofd, ongehoorzame en luije gestraft.

I. 81. Men vermijde de ongepaste verdubbeling van het woord hebben, die met eens gehoord wordt, als: gy hebt het mij beloofd gehad, voor gy hebt het mij beloofd, ik heb het u met voorspeld gehad, voor ik heb het u met voorspeld. Eene dergelyke overtoelghheid heeft ook sommylen in den byzonden staas plaats, door de ongepaste vereeniging van de hulpwoorden zijn en worden, als: mij is verhaald geworden, voor mij is verhaald, ik ben daartegen door mynen vader dikwerf gewaarschijnd geworden, waar ik ben gewaarschijnd

voldoende was. — Intusschen vermorre men met de afgekeurde verdubbeling van het hulpwoord hebben eens zins die gevallen, waarin dit woord in eenen anderen zin gebruikt wordt, als: ik heb heden veel te merken gehad, d. i. ik heb heden veel moeten werken. Ik heb lang eene groote som gelds liggen gehad, d. i. ik heb lang eene groote som gelds bezeten, die by mij lag.

6. Over de verbinding van het eene werkwoord met het andere.

I. 82. Wij bedoelen hier niet de verbinding der werkwoorden door middel van voegwoorden, maar alleen die, waarbij het eene werkwoord tot nadere bepaling van het andere diens. Deze verbinding geschiedt door het nader bepalend werkwoord, of als deelwoord, of in de onbepaalde wijze met of zonder te, by het andere te volgen.

I. 83. By de verbinding der deelwoorden met de werkwoorden, blijven de eersten, op de wijze van bywoorden, onverboogen, als: ik vond mynen vriend stervende en alle hoop op zyn herstel vervlogen. Ik zag de droefheid op zyn gelaas getrekind. De boeken lagen verspreid door de kamer. Zoo wordt ook de betekenis van het werkwoord komen, door byraeging van het verleden deelwoord, nader bepaald, als: hij kwam haastig aangelopen, hij kwam te paard gereeden; desgelijks die van het werkwoord gaan, als: alle hoop ging verloren. Ook met willen hebben wordt

het verleden deelwoord verbonden, als: ik wil mijnen last volvoerd hebben; ik wil het kind niet bedorven hebben, dat is: ik wil dat mijn last volvoerd worde; ik wil niet, dat het kind bedorven worde.

I. 84. Voorts geschiedt, volgens het boven aan gemerkte, de verbinding van twee merkwoorden, door het nader bepaland merkwoord in de onbepaalde wijze met of zonder te achter het eerste te plaatsen. Om de onbepaalde wijze zonder te worden verbonden, 1) die merkwoorden, welke slechts eene omstandigheid aanduiden, die tot elk bedrijf betrekkelijk kan gemaakt worden, terwijl de handeling zelve door de onbepaalde wijze wordt uitgedrukt. Deze zijn durven, kunnen, laten, moeten, mogen, willen, zullen, als: ik durf den meester niet tegenspreken; hij kan dien last niet dragen; hij laat een huis bouwen; ik moet deze taak afwerken; ik mag hem niet lyden; gij moogt dit niet doen; dat wil niets zeggen (waar willen zoo veel als een hulpwoord is) ook ik wil u alle hulp berijden; dit zal niet gebeuren. 2) Enige andere merkwoorden, waarvan de zin en handeling niet die van het volgende merkwoord in de onbepaalde wijze als eene onafgebroken keten uitmaken. Van dien aard zijn: helpen, hooren, leeren, noemen, roelen, zien, als: dat heet ik merken; hij hielp mij mijn goed pakken; ik hoor de vogels zingen; ik leer op de fluit spelen, ook voor onderwijzen, als: hij leerde de kinderen lezen; dat noem ik zyn verkwisten; ik roel mijn hart kloppen; ik zie

een' ooyevaar vliegen.

I. 85. De onbepaalde wijze zonder te komt voor, te ook achter blyven, als: hij blijft liggen; hij blijft doorlezen; achter gaan, als: ga ons zien, met daar gebeurt; en, in den gemeenramen stijl, gaan slapen, gaan liggen, gaan eten enz.; achter komen, als: ik kom eens zien, hoe gij het maakt; achter vinden, als: ik vond dat papier op straat liggen.

I. 86. Daar onze merkwoorden geen eigen lijddenden vorm hebben, maar dezen alleen door middel van hulpwoorden verkrijgen, zoo wordt de onbepaalde wijze zoo met in een lijddenden als bedrijvenden zin bij ons gebruikt. Dus kan: ik zie hem slaan, ik hoor hem roepen, zoo met beteekenen: ik zie, dat hij slaat; ik hoor, dat hij roept; als: ik zie dat hij geslagen, ik hoor, dat hij geroepen wordt. Dit zou sommigen dubbelzinnigheid kunnen geboren worden, welke men, of door omschrijving, of op eenige andere geschikte wijze, moet trachten te vermijden.

I. 87. Clochter andere merkwoorden volgt de onbepaalde wijze met te, een voorzetsel, dat zoo veel als tot beteekent. Dit voorzetsel komt voor de onbepaalde wijze, zoo dikwerf de beteekenis van het eerste merkwoord slechts eene strekking, toenadering heeft tot die van het volgende. Zie hier eenige voorbeelden. Ik begeer, verlang, wensch hem te spreken. Ik hoop daar, toe in staat te zullen zijn. Ik denk (den voornemens) morgen naar Sitten te gaan. Ik zal trachten, zien (voor trachten), poogen u te helpen. Ik ben bereid, gezind, geneegen, vrolyk u aen dienst te berijden. Ik be,

neel, ik gelast, ik hees, ik gebied, ik verbied u dit te doen. Hij mees zich niet naar anderen te schikken. Hij vergas zijne booschap over te brengen; en zoo in honderd anderen. Ook achter zijn, vallen, hebben en staan volgt de onbepaalde wijze mes te, om daardoor een mogelykheid of noodzakelykheid uit te drukken, als: hij is daar altijd te vinden, d. i. hij kan daar altijd gevonden worden; er valt nog veel op aan te merken, d. i. er kan nog veel op aangemerkt worden; er is nog veel te betalen, d. i. er moet nog veel betaald worden; ik heb nog iets te verrigten, d. i. ik moet nog iets verrigten; er staas ons nog veel te duchten, d. i. wij moeten nog veel duchten. — Desgelyks komt achter het voorzittel zonder doorgaans de onbepaalde wijze mes te, als: hij vertrok zonder afscheid te nemen. In een enkel geval nogtans wordt te meggelaten, als: hij ging zonder eten naar bed. — Eindelyk wordt ook de onbepaalde wijze mes te gebruikt, wanneer dezelve het onderwerp der rede uitmaakt, als: het behage mij u te hooren; het is mijn plicht u te gehoorzamen, of ook: u te gehoorzamen is mijn plicht.

I. 88. Die werkwoorden, welke de onbepaalde wijze zonder te achter zich ontrangen, hebben in den volmaakt en meer dan volmaakt verledenen tijd de onbepaalde wijze achter het hulpwoord, als: ik heb hem zien wandelen; ik heb hem hooren spreken; hij heeft mij helpen dragen; ik heb hem doen verhuizen; ik heb hem laten schrijven, en zoo in alle anderen.

I. 89. Die werkwoorden daarentegen, welke de onbepaalde wijze mes te achter zich ontrangen, behouden

in den volmaakt en meer dan volmaakt verledenen tijd de gewone wijze van verraagging, als: men heeft mij gelast, bevolen u dit ter hand te stellen; ik heb gehoopt, verlangd, gewenscht hem te spreken, ik heb beloofd hem dit te zullen geven; ik had gemeend u eenen dienst te doen enz. — Van dezen regel zijn nogtans eenige uitzonderingen, als komen voor gebeuren; s. v. hij is komen te overlyden; behooren, als: ik had dit niet behooren te doen; meten, als: ik heb mij niet die zwaarigheid niet weten te redden. Ook kunnen trachten, pogen, zoeken sommwylen de onbepaalde wijze, in plaats van het deelwoord, aannemen. — Opmerkelyk is verder nog de afwyking, welke in de werkwoorden staan, liggen, zitten plaats heeft. Hier toch zegt men in de beide eerste tyden: ik sta of stond te wachten; hij ligt of lag te slapen; ik zit of zat te schrijven; terwijl men daarentegen in den volmaakt en meer dan volmaakt verledenen tijd zegt: ik heb of had staan wachten; hij heeft of had liggen slapen; ik heb of had zitten schrijven.

4. Verbinding van een werkwoord met een zelfstandig naamwoord.

I. 90. Een zelfstandig naamwoord kan op tweederlei wijze mes een werkwoord verbonden worden, of als het beheerschende, of als het beheerscht worden, de deel. In het eerste geval schikt zich het werkwoord in getal en persoon naar het zelfstandig naamwoord, als: de klok slaas; de haan kraas; wij verlan,

gen is te zien. Of, wanneer de beheersching in de on-
bepaalde wijze geschiedt, zoo ontvangt deze de woordjes
te, om te of van voor zich, als: ik had de eer of het
geluk den eersten prijs te behalen; het doet mij vermaak
is te zien; het was mijn oogmerk, om is te gemoet te gaan,
ik heb een afkeer van het liegen.

I. 91. In het tweede geval, wanneer namelijk het
zelfstandig naamwoord door het werkwoord beheerscht
wordt, bedient men zich ter aanduiding van die beheer-
sching van den verbogenen naamval, of ook, waar deze
aanduiding te kort schiet, van voorzetselen, als: de mees-
ter prees den naastigen Pieter; hij klaagde over de traag-
heid van Karel.

I. 92. De vierde naamval is, bij de beheersching
van een zelfstandig naamwoord door een werkwoord,
van het uitgestrekte gebruik. Deze naamval vordt,
ren alle bedrijvende werkwoorden voor datgene, het
welk het regtstreeksch voorwerp is der handeling, als:
de meester slaat den hond; de tuinman snoeit den
boom; de paarden trekken den wagen; de arbeid ver-
sterkt den mensch. Deze vierde naamval alleen wor-
dt bij den lijdenden vorm in den eersten verwijsfeld, als:
de hond wordt geslagen door den meester; de boom wor-
dt door den tuinman gesnoeid; de wagen wordt door de
paarden getrokken; de mensch wordt door den arbeid
versterkt. Sommige werkwoorden, die in den bedrij-
venden staat twee vierde naamvallen bij zich heb-
ben, nemen in den lijdenden ook twee eerste aan, als:
ik noem hem vader; gij heet mij meester, waarvoor men
in den lijdenden staat zegt: hij wordt vader door mij

genoemd; ik word meester door is geheeten.

I. 93. Kan, gelijk mij zeiden, alleen de vierde
naamval bij den lijdenden vorm in den eersten verwijs-
feld worden, zoo blijkt het, dat men verkeerdelijk die
voormerpen, welke bij den bedrijvenden staat in den der-
den naamval komen, bij den lijdenden in den eersten
plaatst. Dus zegt men bij voorbeeld: men gelastte hem,
zijnen hoed af te zetten; hij leerde den jongeling de
aardrykskunde; alwaar hem en den jongeling niet in
den vierden, maar in den derden naamval staan. Men
moet derhalve, deze uitdrukkingen in den lijdenden vorm
overbrengende, zeggen: hem werd gelast, zijnen hoed af
te zetten; den jongeling werd de aardrykskunde door
hem geleerd.

I. 94. Niet alleen de eigentijk gezegde bedrijvende,
maar ook de dusgenaamde wederkerige werkwoorden vor-
den achter zich den vierden naamval des persoons,
waarop hunne werking overgaat. Inderdaad toch zijn
deze werkwoorden bedrijvend, en alleen daardoor van de
werkwoorden, welke dien naam voren, onderscheiden,
dat hunne werking niet op andere voormerpen over-
gaat, maar tot den handelenden persoon wordt te-
rug gevoerd. Dit staat in de uitdrukkingen ik schaam
mij, ik bezin mij, ik verwonder mij, het voornaamwoord
mij telken in den vierden naamval. Datzelfde naamval
komt achter vele onpersoonlijke werkwoorden, welke eene
bedrijvende beteekenis hebben, als: het bevreemdt mij; het
betreft is; het beroovert mij; het verdooft mij.

I. 95. Ook eenige onzijdige werkwoorden kunnen som-
wijlen een vierden naamval achter zich verkrijgen, men,

neer zij een bedrijf aanduiden, hetwelk onmiddellijk op een ander voormerp overgaat, of ook tot den handlenden persoon terug keert, als: bloed en etter smelzen; een gemeldigen dood sterven; den goeden strijd strijden; den langsten weg gaan; de trappen op- en afloopen; zich ziek of dood lagchen. Hetzelfde geldt ontrent sommige onpersoonlijke werkwoorden, als: het sneeuw's groote vlokken; het hagels gansche steenen.

I. 96. De vierde naamval komt ook altijd achter het hulpwoord laten, wanneer hetzelfde gebruikt wordt om eene oplekking, een bevel of verzoek ins te drukkelen, als: laat ons vrolijk zijn; laat hem gaan; laat mij vertrekken.

I. 97. Eindelyk wordt ook de bepaling van tyd door den vierden naamval uitgedrukt, en mel, 1. op de vraag wanneer? Hij keerde den derden dag na zijne aankomst terug. 2. Op de vraag hoe lang? Ik heb den ganschen nacht gewaakt. Sommige insecten leven slechts éénen dag. 3. Op de vraag hoe dikwerf? Hij komt alle dagen bij mij. Deze vierde naamvallen intusschen hangen, naar het schijnt, niet eigentlijk van de werkwoorden, maar van verzenigene voorzetselen af, als: hij keerde op den derden dag terug; ik heb den ganschen nacht door gewaakt enz. Ook de grootte, zwaaarte, breedte, waarde en prijs van eenig ding worden door vierde naamvallen aangeduid, als: hij is eenen duim gegroeid; het weegt een pond; het linnen is eenen el breed; het kost eenen gulden.

I. 98. Dan, hoe zeer ook de vierde naamval van het uitgestrekte gebruik bij werkwoorden is, worden nog eens ook andere naamvallen daarmede verbonden. Van

den eersten naamval hebben wy reeds gezien, dat dezelfde bij den lijdenden staas sommigen zelfs tweemalen voorkomt, als: hij wordt vader door my genoemd. Desgelijkes kunnen de werkwoorden zijn, blijven, worden twee eerste naamvallen bij zich hebben, als: Pieter is een brave jongen; jan blijft nog altijd dezelfde deugniet; Christje wordt een lief meisje.

I. 99. Oudtijds werd de tweede naamval ook bij vele onzer werkwoorden gevoegd, als: zijner gedenken; zijner vergeten; zich zijner verwonderen; zich des ongelukkigen ontfermen, erbarmen; zich des wachten, hoeden; zich der zaak aantrekken; zich zijner bekentenis niet schamen, en zoo in vele anderen. Thans is dit gebruik schier geheel verouderd, en alleen in den hoogerem stijl bij enkele woorden nog herwaard, als: zijner gedenken; zich eenes zaak niet schamen; zich des ongelukkigen ontfermen. Overal gebruik men ook hier een voorzetsel met den vierden naamval, als: aan hem gedenken; zich over eene zaak niet schamen; zich over den ongelukkigen ontfermen.

I. 100. Van uitgestrekte gebruik is de derde naamval bij de werkwoorden, wordende zoo wel bij bedrijvende, als ontydige gevoegd. — Bij bedrijvende werkwoorden staas het voormerp, waartoe de werking zich niet rechtstreeks uitstrekt, in den derden naamval, ternijl het onmiddellijk voormerp de werkinge in den vierden staas, b.v. iemand iets geven, ontnemen, bevelen, toezeggen, onthouden, voorspellen, vertrouwen, toestaan, weigeren, en honderd anderen. Wanneer men dus van eenen braven vader zegt: hij geeft zijnen kinderen een goed voorbeeld, zoo staas zijnen kinderen in den derden, voorbeeld in den vierden naamval.

I. 101. Desgelijks heeft de derde naamval bij vele onzijdige werkwoorden, als: hij blijft zijnen vriend steeds bij hem is onrecht geschied; het bekwam hem konlijk; het smaakte mij goed, de pen viel mij uit de hand; de haer is hem van het hoofd gewaaid, en zoo in vele anderen. Somwijlen gebruikt men voor den derden naamval ook het voorzetsel aan met den vierden, als: dit boek behoort aan Pieter; hij heeft veel goeds aan mij gedaan.

F. Over de telwoorden.

I. 102. De telwoorden worden doorgaans, even als de byvoegelijke naamwoorden, voor hunne zelfstandige naamwoorden geplaatst, als: vier weken; zes maanden; tien guldens; op den derden dag der maand. Somwijlen echter komen dezelve achteraan, als: in het jaar vijftienhonderd twee en zeventig werd de Briel door de Watergeuzen ingenomen. Ook bij de aanhaling van eene plaats uit eenig boek, waarbij men zich lieft van cijferletters bedienen, als: Psalm 1, vers 3.

I. 103. Omtrent de urengetallen moet het volgende worden aangemerkt. Als meervoudige uren heeft een werkwoord in het enkelvoud bij zich, als: het is drie, vijf, twaalf uren. Ook wordt het woord uren somtijds weggelaten, als: de klok sloot zes; hij kwam na half twaalf. In dit geval wordt het telwoord niet zelden verbogen, als: ik ben voor zesfen opgestaan; ik zal nu vijfen bij u komen.

I. 104. Schoon de telwoorden doorgaans geen lidwoord voor zich dulden, kan en moet dit echter som-

wijlen plaats hebben, wanneer zeker bepaald getal voorwerpen, met uitsluiting van andere, bedoeld wordt, als: hij heeft de zes dukaten verdiend, die namelijk, welke als belooning van zeker bedrijf werden uitgelooft. Geef mij de tien guldens, die namelijk, welke voor u liggen, of van welke gesproken werd. Thales was een van de zeven Wijzen van Griekenland, d. i. een van die zeven mannen, die, bij uitsluiting van anderen, de Wijzen genaemd worden.

I. 105. Natuurlijk staas bij een meervoudigtelwoord een zelfstandig naamwoord in het meervoudige getal, als: het kind is zestien maanden oud; het linnen kost zes, tien stuivers de el. Hiervan echter is eene enkele uitzondering. Zoo niet het gebruik dat, wanneer het getal een boven honderd en duizend is, het zelfstandige naamwoord in het enkelvoud gesteld worde, als: honderd en een gulden; tweehonderd en eene el; duizend en eene blad, zijde; drieduizend en een jaar. Inderdaad echter is dit minder eene uitzondering, dan met eene verhoorte wijze van spreken, als: honderd en een gulden, voor honderd guldens en een gulden; tweehonderd en eene el, voor tweehonderd ellen en eene el, en zoo in de overigen. Desgelijks hebben de telwoorden, met half zamengesteld, schoon in derdaad eene meervoudigheid aanduidende, echter een zelfstandig naamwoord in het enkelvoud bij zich, als: der, dehalf el; vierdehalve stuiver; zeshalve gulden.

I. 106. Opmerkelijk ook is de keurige onderscheiding, welke ons taalgebruik heeft ingevoerd, wanneer maten, sommen en gewigten, of als verdeeld, of als vereenigd, voorkomen. In het eerste geval staan zij na,

zinslyk in het meervoud, wanneer het daarbij gevraagd telwoord een meervoudigheid aanduidt. In het laatste geval daarentegen staan zij in het enkelvoud, ofschoon ook het telwoord een meervoudig getal beteekent. Dus zegt men: er zijn vier lasten tarwe, wanneer iedere last op zich rekenen is en afzonderlijk wordt aangemerkt. Doch, wanneer daarentegen deze vier lasten slechts éene vergaderde menigte tarwe uitmaken, zoo zegt men: er is vier last tarwe. Desgelijks zegt men: daar zijn honderd guldens, wanneer men honderd stukken van die munt bedoelt. Doch, wanneer men slechts op de hoeneelheid gelde ziet, zonder de byzondere geldsoorten in aanmerking te nemen, zoo zegt men: daar is honderd guldens, het zijde waarde daarvan in andere geldmunt, of ook in guldens zelve voorhanden zij. Hetzelfde heepts ten aanzien van gemigten plaats. Zoo zegt men: tien ponden suiker, thee, wanneer de ponden afzonderlijk gemogen en gepakt zijn; maar integendeel, een suikerbrood van dertig pond; een kistje thee van honderd pond.

§. 107. Omtrents het woord beide moet aangemerkt worden, dat hetzelfde in het enkelvoud geplaatst wordt, wanneer het niet tot twee afzonderlijke voorwerpen, maar tot twee zaken betrekking heepts; welke als een geheel beschouwd kunnen worden, b. v.: hij is gewoon veel te eten en lang te slopen; beide is schadelijk voor de gezondheid.

§. 108. Omtrents al, alle, welke men tot de algemeene telwoorden kan brengen, hebben wij insgelijks het een en ander aan te merken. Al wordt onverbuigelyk gebruikt, wanneer het voor een lidwoord of bezittelyk

voornaamwoord komt, als: hij deed al den arbeid; ik heb al mijnen voorraad uitgeput; ik heb hem in al zijnen kommer getroost; al mijne vreugde is vervlogen. In het meervoud echter kan het ook verbogen worden, b. v. alle mijne bezittingen zijn verloren; alle úme pogingen zijn vruchteloos. — Alle in een verzamelanden zin gezegd, men, en zoo veel als gansch, geheel beteekenende, blijft onverbogen, als: ik neem alle arbeid, die daaraan vast is, gemillig op mij. Door achteloosheid versterkt men zich van alle voorzpoed. Hij ziet alle kommer gemeken. De meelde verdooft alle gevoel van deugd. — Desgelijks blijft het onverbogen, wanneer de daarbij gevraagde zelfstandige naamwoorden, schoon in het enkelvoud staande, echter een verzamelanden zin hebben, als: ik ken alle man van die plaats; men hoort er alle dag van; deze gewoonte heerscht onder alle volk. — Daarentegen wordt alle verbogen, wanneer het de beteekenis van elk, ieder, allerlei heepts, b. v.: hij is afkeurig van allen arbeid. Hij geeft zich aan allen melkst over. Bindelyk zij nog gezegd, dat alle dikwerf diens, om den zin van het woord, waarbij het gevraagd is, te versterken, b. v.: ik leg mij daarop met allen mogelyken ijver toe; hij vermaande hem daartoe met allen ernst.

§. 109. Aller, gevraagd by den overtreffenden trap der byvoegelyke naamwoorden, beteekent zoo veel als van allen. Dit is allegrootste, alberbeste, de grootste, de beste van allen. Hierin blijkt het, dat deze inleiding van den overtreffenden trap verkeerdelijk gebruikt wordt, zoo dikwerf er slechts van twee voorwerpen gesproken wordt.

G. Over de bywoorden.

I. 110. Daar de meeste onzer byvoegelyke naamwoorden ook als bywoorden kunnen gebruike worden, zoo kan het somwijlen onzeker zyn, of men een woord als byvoegelyk naamwoord, of als bywoord moes aanmerken; met andere woorden, of men hetzelve tot het merkwoord of tot een naast voorgaand zelfstandig naamwoord betrekken moes. Dus kan b. v. de uitdrukking hy beschryft hem eenvoudig, evenzeer beteekenen, hy beschryft hem op eene eenvoudige wyze, als hy beschryft hem als iemand die eenvoudig is. Wordt nu dit laatste bedoeld, zoo moes men de dubbelzinnigheid door eene nadere verklaring ontuyken; hy beschryft hem als eenvoudig, of als een eenvoudig mensch.

I. 111. De bywoorden moeten altijd onmiddellyk by en doorgaans voor het woord geplaatst worden, waar hunne merking vereischt wordt, als: het is my altijd aan genaam u dienst te doen, niet het is altijd my aangenaam, u dienst te doen. Dikwijf kan door verplaatsing des bywoords een geheel andere zin geboren worden. Zoo beteekens het zeggen: het is my niet geoorloofd te gaan, geheel iets anders, dan: het is my geoorloofd niet te gaan.

I. 112. Om eene gelijkheid in de wyze van werken aan te duiden, bedyft men de woordjes zoo, even en als, b. v. Pieter kens zyne les zoo of even goed als Karel. Eene ongelijkheid wordt uitgedrukt door den vergrootenden trap met dan, als Pieter kens zyne les beter dan Karel. Wanneer men eene zaak, ten aanzien der werken

ge, loven alle overige verheft, zoo bedyft men zich van den overtreffenden trap, als: Pieter kens zyne les het beste. Of men plaatst voor dien trap ten of op het, als: hy vermaande hem ten ernstigste; hy verzocht mij op het vriendelykst.

I. 113. Oudtyds plagt men in onze taal twee ontkenningwoorden byeen te voegen, om de ontkenning te versterken, waartoe men zich gemeenlyk van en by omzetting voor ne, bedynde, als: ik en mist niet, wat te doen. Doch het tegenwoordige gebruik heeft ais geheel verworpen en dulde geene byeenvoeging van twee ontkenningwoorden. Men bezigt dit nimmer het woordje niet by een merkwoord, waarin reeds eene ontkenning ligt opgesloten, als: hy ontkende dit niet gedaan te hebben, voor hy ontkende dit gedaan te hebben. zelfs niet by woorden, waarin de ontkenning niet zoo duidelijk vervat is, als: wacht u het niet te zeggen, voor wacht u het te zeggen. Niet wordt ook meermalen gebruike, om de bevestigende uitdrukking te versterken, als: Hoe groot was niet myne verwondering, toen ik hem voor myne oogen zag staan!

H. Over de voorzetselen.

I. 114. De natuur en het gebruik der voorzetselen, mitogaders hunne veraeeling in scheidbare en onscheidbare zyn naar wy vertrouwen, ais de spraakkunst genaeg bekend. Wy zullen derhalve hier eenige andere aanmerkingen omtrent datzelve in het midden brengen.

I. 115. De voorzetsel, voor een zelfstandig naam,

moore komende, beheerschen hetzelfde, of, met andere woorden, plaatsen hetzelfde in een' verbogenen naamval. Oudtijds was deze veelal de tweede, waar van wij nog de sporen overig hebben in met der tijd, voor 's hands, in der daad, in aller yf, van ouds, ter gaeder trouw enz. Thans is dit gebruik van den twee, den naamval, met uitzondering van de genaemde en eenige andere uitdrukkingen, geheel verouderd.

I. 116. In de meeste spraakkunstige opstellen worden wel aan de voorzetsels onderscheidene naamval, len toegekend, doch zonder genaegzamen grond. In der daad beheerschen de voorzetsels, naar ons taalgebruik, alleen den vierden naamval; en de zoogenaemde tweede en derde naamvallen met van en aan (als: het bevel van den koning; ik heb het aan de kinderen gegeven) zijn niet anders, dan omschrijvingen dier naamvallen door middel der voorzetselen van en aan, met den vierden naamval vereenigd. Men zal dit duidelyk zien, wanneer men in de gegevenen voorbeelden, in stede van de voorzetselen van en aan, den tweeden en derden naamval bezigt: het bevel des konings; ik heb dit den kinderen gegeven. Van geene meerdere waarde zijn de verdere onderscheidingen, welke ten aanzien van de beheersching der voorzetselen gemeenlyk worden voorgedragen.

I. 117. Wanneer twee of meer zelfstandige naamwoorden hetzelfde voorzetsel by zich hebben, is het doorgaans voldoende, dit slechts eenmaal te bezigen, als: door geboorte, opvoeding en pligt is mijn hart aan u verknocht. Sommwylen echter wordt het voorzetsel

nadrükshalve herhaald, als: door list, door verraad, door geweld u zelven verheven hebbende, hebt gij uwen val dubbel verdiend. De brave man behoort zich door lief noch leed, door hoop noch vrees, door list noch geweld van zynen pligt te laten aftrekken. Ook is de herhaling meestal noodzakelyk, zoo dikwerf twee zelfstandige naamwoorden, door tusschenkomst van eenig voegwoord, van elkanderen gescheiden worden, als: hij is noch met zachtheid noch met hardheid te regeren. Het is deels door uwe, deels door myne schuld geschied. Het is zoo wel voor u, als voor hen dienstig. Ik heb niet alleen voor mij zelven, maar ook voor u gesproken.

I. 118. De onmiddellyke byeenplaatsing van twee voorzetselen brengt altyd eenige hardheid en onduidelghed voort, en moet uit dien hoofde vermyd worden, als: door mes zwaarden gewapende mannen werd hij aangegrepen; beter: hij werd aangegrepen door mannen, die met zwaarden gewapend waren.

I. 119. De voorzetselen worden gemeenlyk geplaatst voor de zelfstandige naamwoorden, tot welke zij behooren. In enkele gevallen nochtans komen zij achter dezelfde, als: het regende den ganschen dag door. Het deed den geheelen weg over zijn mond niet open. Ik ging de geheele rij langs. Ook worden halve, wege en waarts, die gemeenlyk, doch minder nauwkeurig, den naam van voorzetselen dragen, achter de zelfstandige naamwoorden geplaatst, als: am. tshalve; pligtswege; huiswaarts.

I. Over de voegwoorden.

I. 120. De zelfstandige naamwoorden, tusschen welke de verbindende en interstitende voegwoorden geplaatst worden, komen altijd in naamval, doch niet in geslachts en getal overeen, als: ik vond daar den meester en zijne leerlingen; ik heb noch hem, noch haar gezien; jongen zoo wel als ouden moeten sterven.

I. 121. Een zeggemeentelyk, dat sommige voegwoorden de aantoonende, andere de aanvoegende wijze beheerschen; doch deze voorstelling is minder nauwkeurig, daar de wijze door den aard des voorstels, niet door de voegwoorden bepaald wordt. Zoodra namelijk iets als zeker en stellig wordt voorgedragen, behoort de aantoonende wijze plaats te hebben, terwijl de aanvoegende alleen bij onzekere en twyfelachtige voorstellen te pas komt. Van daar, dat het zelfde voegwoord nu eens de aantoonende, dan de aanvoegende wijze achter zich verkrijgt, als: ik vrees, dat hij reeds overleden zij; ik geloof, dat hij reeds vertrokken is.

I. 122. Intusschen zijn er voegwoorden, die altijd de aantoonende wijze achter zich hebben, terwijl andere altijd de aanvoegende vereischen. Tot de eerste soort behooren, wans, omdat, dewyl, naardien, zoodas in vele anderen, welke bij geene onzekere voorstellen passen, als: omdat Pieter een naarstig leerling is, wordt hij beloond. Ik heb hem dikwijls gezegd, zoodas hij geene onkun, de kan voorwenden, enz. Tot de laatste soort behooren opdat, ten einde, mits en ten zij, waarvan de twee eersten een oogmerk, de beide laatste eene voorwaarde aanduiden, en die dus allen een voorstel meer of minder omkeer laten, als: de landman mensch naar regen, opdat

(of ten einde) zijn akker vruchtbaar worde. Ik zal aan Pieter zijne stoutheid vergeven, mits hij zich in 't ver, volg daarvoor wachte. Ten zij hij zich merkelyk verbeter, zal er van hem noot iets goeds worden.

K. Over de tusschenwerpselen.

I. 123. De tusschenwerpselen, als geene klare voorstellen, maar alleen genaarwordingen aanduidende, zijn eigenlyk voor geene verbinding met andere woorden vatbaar, en kunnen gevolglyk niets beheerschen. Nochtans ontrangen zij onderscheidene naamvallen achter zich; doch deze worden niet door de tusschenwerpselen, maar alleen door de betrekking bepaald, waarin men zich de zaken of personen voorstelt, als: helaas! ik ongelukkige! Wee den rampzaligen, die zich aan de ondeugd overgeeft!

I. 124. Zij worden doorgaans aan het begin eener re, de geplaatst, als: helaas! was zal ik gaan beginnen! Ha! dat gaat goed. Zij kunnen echter ook in het midden, en aan het einde van eenen zin plaats verkrijgen, als: er, goederen, alles, helaas! is voor mij verloren. Was zal er van mij worden, ach!

II. HOOFDSTUK.

Over de orde, waarin de woorden in eene rede op elkander moeten volgen.

1. Over de schikking der woorden in het algemeen.

I. 125. Wij hebben in de inleiding reeds het beginsel aangemerkt, t welk bij de woordschikking in het algemeen, en by de Nederduitsche in het byzonder ten grondslag ligt, de natuurlijke opvolging namelijk der denkbeelden en voorstellingen in 's menschen geest. Deze opvolging nu bestaat daarin, dat men telkens van het onbepaaldere tot het meer bepaalde overga, zoodat de rede eene ware opklimming is. Wij zullen thans zien, op was wyte dit grondbeginsel in de Nederduitsche taal in byzonderheden worde toegepast.

I. 126. Elke rede bestaat uit twee deelen, eene zaak of ten voorwerp, waarvan iets gezegd wordt, ge, woorlyk het onderwerp (subjeet) der rede genaamd, en dat gene, t welk daarvan gezegd wordt, en doorgaans den naam van predicaas voert, bestaande in een werkwoord, dat meestal van nadere bepalingen vergezeld gaat. De natuurlijke woordschikking nu vordert, dat het onderwerp der rede, zijde een zelfstandig naamwoord, of t geen als,

zels plaats vervangt, met alles wat daartoe behoort, voort, afga en daarop het werkwoord met deszelfs bepalingen, of het predicaas volgt, b. v.: de dingsame handels verstandig. De vreze des Heeren is het beginsel der wijsheid. Het brave kind volgt de lessen van zijne ouders. Niet zoo algemeen nochtans en volstrekt is deze regel, of men mag daarvan, ook in de natuurlijke en eenvoudige woordschikking, somwijlen afwijken, wanneer namelijk het onderwerp met deszelfs omschrijving door een betrekkelijk voornaamwoord merkelyk langer is, dan het, geen daarvan gezegd wordt, of het predicaas, als: dat leven is lang, het welk het groote doel des levens berispt. Het laatste lid toch behoort blykbaar tot het onderwerp, doch wordt zeer geregelyk achter het predicaas, hier door is lang uitgedrukt, gesteld.

I. 127. Een zelfstandig naamwoord, het zij het actieve het onderwerp der rede uitmaakt, het zij het tot het predicaas behoort, kan op onderscheidene wyzen nader bepaald worden. De eigenlyk gezegde bepalingenwoorden, als daar zijn byvoegelyke naamwoorden, voornaamwoorden, telwoorden en dergelyke, komen, met uitzondering van een enkel geval, voor het zelfstandig naamwoord, waartoe zij behooren, als: dat groote huis; ons groote huis; het derde groote huis van den hoek. Het is intusschen, wanneer meer dergelyke woorden voor een zelfstandig naamwoord komen, blykens de opgegevene voorbeelden, niet onverschillig, in was orde zij geplaatst worden; meermalen het niet, dat zij zal, daarvan nog iets naders te zeggen.

I. 128. De woorden, die eene eigenschap uitdrukken, komen onmiddellyk voor het zelfstandig naamwoord.

de snelle paarden. Wordt er een telwoord bijgevoegd, zoo gaat dit voor het byvoegelyk naamwoord: de zes snelle paarden. Een bezittelyk voornaamwoord wordt meder voor het telwoord geplaatst: ims zes snelle paarden. Desgelykes gaat een aanwyzend voornaamwoord meder voor het bezittelyk: deze ime zes snelle paarden. Wordt er eindelijk het algemeene telwoord alle bijgevoegd, zoo wordt dit voor alle andere woorden geplaatst: alle deze ime zes snelle paarden.

I. 129. Wanneer een der woorden, die het zelfstandig naamwoord op voorgemelde wijze nader bepalen, weder zij, ne eigene bepaling heeft, zoo gaat deze, het zij die door een bywoord, het zij door een verbogenen naamval met of zonder voorzetsel worde uitgedrukt, onmiddelyk voor het woord, 't welke daardoor bepaald wordt, als: eene zachts ruischende beek; een lieflyk zingende vogel; het ons boven het hoofd hangend gevaar; de wysheid zoeken, de leerling. — Choet de betrekking van een zelfstandig naamwoord tot het overige der rede door een voorzetsel worden uitgedrukt, zoo staas dit voor alle andere woorden, die hetzelfde tot nadere bepaling voorafgaan, b. v.: in deze myne treurige omstandigheden.

I. 130. Een zelfstandig naamwoord kan ook nog op andere wijzen nader bepaald en verklaard worden. Dikwerf geschiedt dit door een ander zelfstandig naamwoord, 't welke alsdan gemeenlyk achter staas, als: de slaap, de vriend der vermoelden; Amsterdam, de hoofdstad van Holland. — Niet zelden ook heeft een zelfstandig naamwoord tot nadere verklaring een tweeden naamval bij zich, mekke, gelyk in het vorige reeds

reeds opgemerkt, dikwerf kan, en in een enkel geval zelfs moes voorafgaan, als: des Konings begeerte of de begeerte des Konings; David's Psalmen, niet, de Psalmen Davids. — Ook kan die verklaring geschieden door een voorzetsel met een zelfstandig naamwoord of een ander woord, dat eene omstandigheid aanduidt, of ook met de onbepaalde wijze, als: de gedichten van Vondel; leefde tot de denig; een aanval van achteren; zichts om te leeren, of tot leeren; lust om te spelen, of tot spelen.

I. 131. Eel het onzelfstandige in een rede, met uitzondering van het vervolgde werkwoord, verkiigt gemeenlyk 't geen tot zijne nadere verklaring dienen moes, voor zich, als: zeer schoon; verbaazend groot; der moeite waardig; tot alles bekwaam; een mel doortimmerd huis; een waarheidlievend gemaed; een voor oogen zemenend gevaar: ook de onbepaalde wijze, als: snel loopen; door de stad wandelen. Van daar ook dat bij deze wijze het afscheitbaar voorzetsel altyd vooraanstaas, als: uitgaan, afwyzzen, voorstellen enz. De voorgestelde regel intusschen tijds, behalve de reeds vermeldde uitzondering, waarvan straks nader, nog eene andere, in geneigd om mel te doen, of tot mel doen, en meer dergelyke samenvoegingen. Voor het laatste echter kan men ook zeggen: tot mel doen geneigd.

I. 132. De uitzondering, die ten aanzien van het vervolgde werkwoord plaats heeft, verischt nog een kort woord tot opheldering. Dit ontvragt, in de eenvoudigste of verhalende woordorde, 't geen tot nadere verklaring van hetzelfde diens, achter zich b. v. het meisje zings fraai; het meisje zingt dat lied fraai, deugd maakt

gelukkig. ding maakt den mensch gelukkig. In beide voor-
gestelde gevallen aienen fraai en gelukkig, schoon op
eene enigzins verschillende wijze, tot nadere verklaring
van de vervoegde werkwoorden zingt en maakt, en ko-
men dus niet alleen achter die werkwoorden, maar ook
achter de zelfstandige naamwoorden, welke daarvoor bekeer-
sch worden. Maar heeft hiervan geene afwijking plaats,
wanneer het werkwoord in den volmaakt en meer aan-
volmaakt verledenen tijd gesteld wordt, s. v. hes meisje
heeft of had fraai gezongen, heeft of had dat lied
fraai gezongen? Hier toch komt fraai voor gezongen
en schijnt dus het werkwoord vooraf te gaan. Van
deze afwijking is enkel schijnsbaar en op eene verkeerde
voorstelling gegrond. Gezongen namelijk is hier niet, zoo
als men de zaak gemeenlijk voordraagt, het eigenlijke werk-
woord, maar een van het werkwoord afgeleid deelwoord,
t welk, zonder verbuiging in dus als bywoord, met het
eigenlijke werkwoord heeft of had verbonden wordt, om
eenen tijd aan te duiden, dien men in onze taal niet, ge-
lyk in het Latijn en Grieksch, door verandering van
het werkwoord zelue kan uitdrukken. Het deelwoord
staat derhalve bij dezen tijd, even als alles, wat ter na-
dere verklaring en volmaking van den zin eens werk-
woords diens, achteraan, en neemt wel de laatste plaats
in, omdat het den zin van het werkwoord het meest
bepaalt. Hetzelfde is toepasselyk op de verbinding van
de onbepaalde wijze met het werkwoord, als: hij zal
het lied terstond zingen.

J. 133. Wanneer een vervoegd werkwoord twee ver-
boegene naamvallen achter zich heeft, staat gemeenlyk

die des persoons, of de derde, voor dien van de zaak,
of den vierden, als: de meester gaf den leerling groot
ten lof. Die regel nochtan is niet zoo volstrekt en
algemeen, dat men daarvan niet somwylen zou mogen
afwyken. Niet zelden toch is het onverschillig, mel-
ken naam al men vooraan plaatst, inzonderheid, wan-
neer men den derden door het voorzetsel aan omschry-
ft, somwylen zelfs moest de vierde naamval voor den
derden gaan, s. v. Hier hebt gy een boek, geef dit
uinen broeder, waar dit, zoo om zyne kortheid, als
zijne betrekking tot het voorgaande, de eerste plaats
moes innemen. Hetzelfde heeft plaats in het volgend
zeggen: openbaar uine geheimen alleen aan uine vrien-
den.

J. 134. Een vervoegd werkwoord kan ook twee
vierde naamvallen bij zich hebben. In dit geval staat
die, welke het eigenlyke voorwerp beteekent, voor den
anderen, als: gy noemt hem uinen vriend. — Wanneer
eenige naamval door een zelfstandig naamwoord met
zjn voorzetsel, of ook door eenen tusschenzin nader
omschreven wordt, zoo vordert de duidelykheid, dat
dezelve deze omschryvingen terstond achter zich ont-
vange, als: Prins Maurits won den slag by Chielm,
poort Cajus maakte zjn huis in de stad aan een
vreemdeling, dien hy nooit gezien had.

J. 135. Wanneer het werkwoord, buiten de voor-
den, die het onmiddellyk bekeericht, nog door een zelf-
standig naamwoord met zjn voorzetsel nader bepaald
wordt, zoo staan deze laatste gewoonlyk achter de eer-
sten, s. v. men overtuigde hem van vele misdaden.

Deze tyding vervulde ons met groote blijdschap. Die voorstelling maakte een diepen indruk op mijne ziel. De hemel gaf den mensch de openbaring tot zijne leidvrouw. — Betrekkens het zelfstandig naamwoord met zijn voorzetsel slechts eene omstandigheid van tijd, plaats of iets dergelyks, zoo wordt het dikwerf vooraan geplaatst, b. v. dit maakte in die oogenblikken een diepen indruk. Ik trof in de schuit een paar oude bekenden aan. Ik geraaide op het hooren daarvan eene groote blijdschap. Doch wanneer de door het merkwoord beheerchte naamval een voornaamwoord bij zich heeft, zoo gaat deze gemeenlyk voor, als ik trof deze vrienden in de schuit aan; ik sprak imen broeder te Amsterdam.

§. 136. Wanneer het merkwoord meerdere zelfstandige naamwoorden met hunne voorzetsels achter zich heeft, zoo staan dezelve in die orde, dat het geen minder scherp bepaalt, telkens gaat voor dat gene, 't welk eene scherpere bepaling behelst, en die woorden het laatst gesteld worden, welke onmiddelyk tot het merkwoord zelf behooren. De bepaling van tijd en plaats gaat hierby voor alle overige bepalingen en wel die van den tijd voor die der plaats. Zie hier een paar voorbeelden, tot opheldering en staving van het gezegde. Edmond en Hoorne gingen, uit hoopde van hunne onschuld, met een onverschrokken gelaas naar de strafplaats; waar het laatste niet enkel de plaats aan, diids, maar de hoofdebepaling van het merkwoord behelst, en uit dien hoopde achteraan komt. Balthazar Gerards brags, in den jare vyftienhonderd vier en tachtig, Prins Willem den eersten, te Delft, met

een pistoolschoot verraderlyk om het leven. Intusschen mag men van deze volgorde somwijlen afgaan, door eene bepaling, die anders vooraan zou moeten komen, aan het einde te stellen, wanneer zij eene langere omschrijving achter zich heeft, b. v. Edmond en Hoorne gingen, uit hoopde van hunne onschuld, naar de strafplaats, met een gelaas, waarop kalnte en zielruist te lezen was.

§. 137. Op dezelfde wyse staan alle bywoorden achter het vervaegde merkwoord, en wel in die orde, dat bywoorden van tijd en plaats voorafgaan, en daarop die van hoedanigheid, en laatstelyk dat, 't welk eigenlyk tot het merkwoord behoort, volgen, als: het hagelde gisteren te Vlaarlem verschrikkelyk hard; de wind waait heen alle stof van de straten weg. —

By merkwoorden, die met afscheidbare voorzetsels zijn zamengesteld, wordt, blykens het laatstgemelde voorbeeld, in de vervaeging het voorzetsel doorgaans achteraan geplaatst, zoodat alle bepalingenwoorden tusschen hetzelfde en het merkwoord in komen, als: de leergereige knaap las dit boek in weinig tijds met groote opmerkzaamheid door. Hetzelfde heeft plaats met acht geven, acht slaat, gehoor geven, en meer dergelyke uitdrukkingen, als: de oplettende leerling geeft op alles, wat hem door den meester wordt voorgehouden. zorgvuldig acht het brave kind geeft aan de lessen van zynen vader altyd gehoor. Men mag echter, ja moet van deze woordorde in sommige gevallen eenigermate afwyken, b. v.: de leergereige knaap las dit boek door in den tijd, waarn de andere kinderen zich met spelen bezig

hielden. De oplettende leerling geeft zorgvuldig acht op alles wat hem door den meester wordt voorgehouden. Het brave kind geeft altijd gehoor aan de lessen, welke zijn vader hem ten zijnen nutte mededeelt. Zelfs mag men onderispelijk zeggen: Het brave kind geeft altijd gehoor aan de lessen van zijn vader.

§. 138. Voorts moeten wij hier nog met een woord herinneren, 't geen boven (§. 132.) reeds werd opgemerkt, dat bij de vereeniging van een hulpwoord met een deelwoord, of ook met de onbepaalde wijze, deze laatste altijd achteraan komen, zoodat de onderscheidene bepalingen tusschen het hulpwoord en het deelwoord of de onbepaalde wijze in staan, als ik heb in die school vele nuttige kundigheden verkregen; deze weldaad wordt met dankbaarheid door ons aangenomen; ik zal de vermaningen van mynen braven leermeester nimmer vergeten. Desgelijks komt de onbepaalde, zoo alleen als met het voorsteel te te hare vereeniging met een ander werkwoord, gemeenlijk achteraan, b. v.: ik hoorde in dit bosch den nachtegaal liefelijk fluiten, of ook: ik heb in dat bosch den nachtegaal liefelijk hooren fluiten. Ik tracht mynen ouden in alles te nuttigen te geven, of ook: ik zal mynen ouden in alle genoeg trachten te geven, waarvoor men ook zeggen kan: ik zal trachten mynen ouden enz. — In een enkel geval nochtans komt de onbepaalde wijze voor het werkwoord, b. v.: zij hebben hem edelkroon voor water te drinken gegeven.

§. 139. Gelijk, blykens de opgegevene voorbeelden, de vereeniging van twee onbepaalde wijzen met een

werkwoord niet zeldzaam is, zoo kunnen ook in een enkel geval drie achter een werkwoord komen, b. v.: ik heb hem die zaak met al mijn vermogen willen ter uitvoer helpen brengen. In 't algemeen echter moet men die vereeniging, als hard en duister zijnde, zoo veel mogelijk, vermijden.

2. Over de verhalende, vragende en verbindende woordschikking.

§. 140. De woordschikking is, ook zonder achtgving op die afwijkingen, welke nadrukshalve geschieden, en waarvan in 't vervolg zal gesproken worden, in onze moedertaal niet altijd dezelfde. Die, van welke wij tos hiertoe spraken, is de eenvoudigste, en wordt gemeenlijk niet ongepast de verhalende genaemd, omdat men zich daarvan veelal bedient, wanneer men een kort en eenvoudig verhaal doet, b. v.: ik ben gisteren morgen naar het dorp gewandeld, heb den predikant aldaar hooren preken, en het overige van den dag met vrienden uit de stad aangenam doorgebracht. Het onderscheidend kenmerk van deze woordschikking is, dat het verzoegde werkwoord onmiddellijk achter het onderwerp der rede komt en door ditzelfs bepalingen gevolgd wordt, gelijk uit het straks bygebragte voorbeeld blyken kan.

§. 141. De meeste voegwoorden brengen, zoo als wij in 't vervolg nader zien zullen, in de voorgestelde woordschikking, die verandering te weeg, dat het verzoegde werkwoord aan het einde van den

zijn geplaatst words. Er zijn nochtans eenige, die geene verandering veroorzaken, als: en, of, want, maar, doch, ook: echter, evenwel, daarom, nochtans, derhalve, gevol, gelyk, toch, anders, nee, ook, daarentegen, niet al, leen, maar ook, wanneer zij niet aan het begin van eene rede staan, b. v. ik zie de schoonheden der na, tuur met een opmerkzaam oog en aanschouw de wijsheid en goedheid van haren Schepper. Ik wandel of rijd dagelyks. Ik zal hem gaarne helpen, want ik bemin hem. Ik zou het niet wagen, maar (doch) ik kan het niet doen. Ik heb het u echter (evenwel, nochtans) dikwerf genoeg gewaarschuwd. Wij ontvingen dagelyks van God vele weldaden, en moeten hem aerkennen (gevolgelyk) onzen dank bewyzen. Hy heeft toch zynen zin gedaan. Ik sta anders niet veel geloof aan zyn zeggen. Gij moest u nee, verheugen, dan bedraeven. Hy verhaalde ook, dat enz. Ik ben u niet in den weg geweest, ik heb daar, entegen u altijd voorgestaan. Hy heeft het niet alleen gezegd, maar hy heeft het ook gedaan.

I. 142. Eene tweede soort van woordschikking is die, welke de vragende genoemd words, omdat dezelve voornamelyk by vragen gebruykt words. Deze woordschikking onderscheids zich daardoor, dat het verzoegde merkwoord by dezelve vóór het onderwerp der rede gesteld words, 't welk daarop doorgaans onmiddellyk volgt, b. v.: hebt gij het nieuws nog niet gehoord, dat de gehele stad bezig houdt? Verwacht gij uw vriend van daar nog hier? Words de luyard niet door een ieder veracht? of words niet de luyard enz. — Want, nee eenig eigentlijk vraagwoord in den zin voorkomt,

zoo staas dit voor het merkwoord, als: wanneer wachts gij uwen vriend? Waar hebt gij het boek geborgen? Was voordeel heeft de onduigende Pieter van zyn liegen? En een enkel geval heeft er niets afwykends in de woordschikking plaats, wanneer namelyk het onderwerp der rede zelf een vraagwoord is en dus voor, aan staas, als: wie heeft u dit gezegd? Wat is er gebeurd?

I. 143. De vragende woordschikking heeft ook plaats by eene opwekking, een bevel, of verzoek, door de aanroegende of gebiedende wijze uitgedrukt, wanneer het onderwerp der rede door een voornaamwoord words aangeduid, als: gaan wy spoedig henen, d. i. laat ons spoedig henen gaan; smeecken wy God om vergiffenis, d. i. laat ons God om vergiffenis smeecken; mees gij onze voorspraak; zie gij het uis te merken. Is de naam van het angesprokene voorwerp een zelfstandig naamwoord, zoo is de plaatsing daarvan vrij onverschillig, b. v.: o God, mees mij armen zondaar genadig! of mees, o God, mij enz., of eindelyk: mees mij armen zondaar genadig, o God! By eene omschryving echter van het angesprokene voorwerp, staas deze het best vóór aan.

I. 144. Hy heeft de vragende woordschikking plaats by eene uitroep of eene verwondering, b. v.: hoe gelukkig zyn zy, die God vrezen! Was is dat kind groot geworden! — Desgelyks, wanneer men iets men, scht, doch alleen, wanneer de mensch in den verleden tyd, en zonder voegwoord, words uitgedrukt, als: Gaan God, los my dat los te beart niet! Hadde ik

den raad van mijnen vader maar gevolgd. — Ook bij de meglating van een der voegwoorden, indien, wanneer, schoon en andere, als: mits gij alles bekennen, zoo hebs gij geen straf te düchten, d. i. indien, of wanneer gij alles bekennen mits. Bad hij mij ook nü om ver, giffenis, zoo zou hes te laas mexen, d. i. schoon hij mij ook nü om ver, giffenis bad.

I. 143. Kindelyk heest de vragende woordschikking nog plaats, wanneer eenig bywoord, voegwoord (een namelyk van die, welke, naar hes aangemerkt in I. 137, doorgaans nies aan hes begin van eene rede staan) eene omstandigheid mes een voorzetsel, of in 't algemeen eenig dñt der rede buiten hes onderwerp van deselve in den aanvang van eenen zin gesteld words, als: mischien zult gij hem daar vin, den. Nogtans zou hes hem nies baten. In de lente words de gansche natuur verjongd. Zülke vorderingen heb ik nimmer gezien. Hem is de prys te beurs geval, den. Hetzelfde is hes geval, wanneer een ondergeschikt lid van den volzin, d. i. een lid, 't melk mes een voegwoord aanvangs, vooan geplaatst words, b. v.: omdat mijn meester hes verlangt, zob ik hes doen.

I. 145. De derde en laatste soort van woordschikking is die, welke de verbindende genoemd words. Deze woordschikking onderscheidt zich daardoor van de beide vorige, dat hes merkwoord, 't melk bij de verhalende terstond op hes onderwerp der rede volgt, en bij de vragende hetzelve vooafgaat, hier de laatste plaats inneemt. Zij words gebruiet in

zinsleden, die door tusfchenkomst van een voegwoord of een betrekkellyk voornaamwoord mes andere niet eenigd zijn, b. v.: ik wil hes nies doen, omdat mijn vader hes verboden heest. De vriendschap, welke ik in toedraag, gebieds mij u te zeggen. Bijna alle voegwoorden, mes útroudering van eenige weinige, waar van te voren gesproken is, nemen deze woordschikking achter zich, b. v. als, wanneer, tos dat, opdat, demyl, omdat, naardien, alhoewel, opfschoon, indien enz. — Hiertoe behooren echter nies, bij derzelver plaatsing in den aanvang eener rede, evenwel, nogtans, derhalve en meer andere, die, in hes midden staande, de verhalende woordschikking onveranderd laten, daar zy, vooankomende, de dñsgenaamde vragende woordschikking achter zich vereischen, b. v.: evenwel (nogtans) zal ik voortgaan; derhalve hebs gij nies meer te wachten. Vergelyk I. 145.

I. 147. De verbindende woordschikking words nies alleen gebruiet bij de betrekkellyke voornaamwoorden die, welke, maar ook bij alle woorden, die enige betrekking kunnen aanduiden, als daar zijn waar, waarbij, van waar, waarom, was, hoe enz., zoo dikwerf deze woorden geene vraag, maar eene betrekking beteekenen, b. v.: hij schreef mij, waar ik hem spreken konde, ik mees nies, van waar dis geschenk koms; ik begryp nies, waarom dis zoo zyn moes, zeg mij, was dis woora beteekens, ik zie nü, hoe ik daarmede handelen moes enz.

3. Over de omzettingen en andere geoorloofde vrijheden in de woordschikking.

I. 148. De tos hiestoe voorgedragene regelen der woordschikking, hoewel ook op de natuur der zake en den aard der tale gegrond, zijn echter niet zoo volstrekt en algemeen verbindend, dat men daarvan nimmer zoude mogen afwijken. Integendeel is het niet zelden nuttig, ja noodzakelyk dit te doen, om daardoor aan de rede eene betagelyke verscheidenheid te geven, of ook de duidelykheid, de kracht en den nadruk daarvan te bevorderen. Tos het laatstgemelde oogmerk zijn inzonderheid die omzettingen dienstig, waarbij eenig ondergeschikt deel der rede in de plaats van het onderwerp der zelve gesteld wordt, en dus den zin openst. Datgene namelijk, 't welk in den aanvang der rede staat, trekt natuurlyk de aandacht sterker tot zich, dan 't geen elders, voor al in het midden van eenen volzin, geplaatst is. Nu gebeurt het meermalen, dat hetgeen in den spraakkunstigen zin het onderwerp der rede uitmaakt, geenszins dat denkbeeld is, 't welk in den samenhang het meeste gewicht heeft, waarmede de ziel des sprekers het meest is ingenomen en waarop hij de aandacht van anderen roornamelyk wenscht te vestigen. In zulk een geval niet heft hij vrijheid, van de gewone woordschikking af te wyken en het denkbeeld, waaraan hij het meeste gewicht hecht, in de plaats van het onderwerp der rede te stellen; iets, waardoor natuurlyk de voorarogs in levenszucht en nadruk merkelyk moet minnen. Tot opheldering van het gezegde aene het volgend voorbeeld. De vriendschap

van God moes men meer zoeken dan die der wereld; of ook: aan de vriendschap van God moes men bereid zijn die der wereld op te offeren. In beide gevallen zou de gewone woordschikking zijn: men moes de vriendschap van God meer zoeken dan die der wereld; en men moes bereid zijn de vriendschap der wereld aan die van God op te offeren, of, gelijk men ook zou mogen zeggen, op te offeren aan die van God. Doch het denkbeeld van Gods vriendschap maakt hier blykbaar het hoofddenkbeeld uit, en wordt gevolgetyke met regt voor, aan geplaatst.

I. 149. Na deze algemeene opheldering der zake, zal het nuttig zijn de byzondere deelen der rede kortelyk op te geven, welke de plaats van het onderwerp kunnen innemen. Vooraf echter moeten wy hier de aanmerking herhalen, reeds boven I. 145 voorgesteld, dat namelyk, zoo dikwerf eenig deel der rede uit zijne gewone plaats genomen en in die van het onderwerp gesteld wordt, de vragende woordschikking plaats grijpt, d. i. met andere woorden, het eigenlyk onderwerp terstond achter het merkwoord komt. In de plaats dan van het onderwerp kunnen gesteld worden:

1. Een bywoord, als: dikwerf heb ik u gewaar, schijn'd' dagelyks ontrangen wy van God vele misdaden; liefelyk klinkt de stemme des nachtegaals door het woud.

2. Een byvoegelyk naamwoord of deelwoord in vereeniging met het merkwoord zijn, worden enz., als: genoegelyk waren de aagen die ik in uw byzyn heb doorgebracht; gelukkig is het kind, dat naar den raad

zijner ouders hoort.

3. De onbepaalde wijze van een werkwoord, als: grünen derhalve deed dit stuk alle lieden, die eenig gevoel van braafheid hadden. Twee onbepaalde wijzen echter, en nog veel meer drie moeten altijd achter het werkwoord staan, waarvan zij afhangen.

4. De naamval die door het werkwoord beheert, zins wordt, welke het ook zijn moege, b. v.: zijn gansch rijkdom is een schamele huls; den naastigen vals melvaars, den lijn armoede ten deel; mijnen besten schas heb ik verloren

5. Eene omstandigheid of een voorzetsel met zijnen naamval, b. v.: voor mij zelven heb ik daarbij niets gewonnen; op zere wereld heb ik niets meer te hopen; op die wijze kan alles nog te regt komen.

§. 150. Ook bij de vraagwijze voordragt kan sommijlen mis vrucht eene afwyking van de gewone woordschikking plaats hebben zoo is b. v. het zeggen: zoude ik hem gehoorzaam zijn? voor tweederlei verandering vatbaar. Is het de handelende persoon, die zich, zelven als onverpligt los het betoonen van gehoorzaamheid wil voorstellen, zoo mogen de woorden dus geplaatst worden: ik zoude hem gehoorzaam zijn? Wil men daarentegen de aandacht meer bijzonder vestigen op de onberoegdheid van hem, die gehoorzaamheid vordert, zoo schikke men de woorden aldus: hem zoude ik gehoorzaam zijn? — In een enkel geval ook kan het den nadruk bevorderen, dat men, by vragen of uitroepingen, eerst het onderwerp voorstelle en daarop de vraag of een uitroep doe volgen, b. v.: ook de beste

vruchtde dezès levens, hoe spoedig, helaas! gaat zij voorbij!

§. 151. Gelyk de plaatsing van eenig deel der rede in den aanvang van derelne zeer dikwerf den nadruk kan bevorderen, zoo kan het daartoe ook niet zelden van nús mezen, eenig denkbeeld, dat bij, zonder gemigt heeft, aan het einde van den volzin te plaatsen, b. v.: de delugdrame aarzelt niet de vriendschap der wereld op te offeren aan de vriendschap van God. Wie kan deze jammeren overpeinzen zom, der beroeris van meemoedigheid? In beide gevallen wordt hier aangegeven van den doorgaanden regel, volgens welken de onbepaalde wijze den volzin sluit; doch telkens geschiedt dit tot merkelyke verhooging van den nadruk der voorstelling.

§. 152. De omzettingen moeten, gelyk wij gezien hebben, voornamelyk nadrukshalve geschieden. Hier, als volgt echter niet, dat men zich daarvan ook niet zoude mogen bedienen, om eene onbehagelyke eenzelvigheid in de woordschikking te vermijden, mits men daarbij slechts zorg drage geen zoodanig deel der rede in den aanvang te plaatsen, 't welk in den vermenhang van meening beteekenis is. Ook behoort men zich altijd te wachten van door omzettingen der tale gemeld aan te doen, of de duidelijkheid te benadeelen. Dit laatste heeft voornamelyk plaats, wanneer de vior, de naamval daardoor onzeker wordt, b. v. lichtzinnige harten verrasphen de verleidingen, voor: de verleidingen verrasphen lichtzinnige harten.

§. 153. Voorts verdient omtrent de omzettingen

nog te worden aangemerkt, dat dezelve niet enkel tot den deftigen styl bepaald zijn, maar ook in den gemeenzamen mogen plaats vinden. Zoo kan men b. v. in een brief zeer wel zeggen: met genoegen heb ik uwen laatsten vernomen, dat gij enz. — Het gezegde is ook toepasselijk op de omzetting van geheele zinsleden, welke zeer gemeenzaam is, en niet zelden meer verscheidenheidshalve, dan tot bevordering van den nadruk gebragt wordt, b. v.: dat u dit kwalijk be-
komen zou, heb ik u wel voorspeld. Waarom hij dit ge-
daan heeft, begrijp ik niet.

§ 154. Behalve de omzettingen, van welke wij tot hiertoe spraken, zijn er nog verscheiden andere geoorloofde vrijheden in de woordschikking. Zoo kan men bij de vraag mijne voordragt tusschen het merkwoord en het zelfstandig naamwoord, of het onderwerp der rede een bywoord plaatsen, als: is niet mijne maarschalling door de uitkomst bevestigd? Slechts ook Pieter aan dat ginstigste deel genomen? Zelfs kan het onderwerp der rede nog ver-der van het merkwoord verwijderd worden, gelijk te zien is uit het volgende voorbeeld: mil mij nu deze ook ontroven worden? waar niet alleen het bywoord, maar ook de derde naamval voor het onderwerp der rede komt. — Van andere geoorloofde verplaatsingen, als b. v. van den vierden naamval voor den derden, en meer dergelyke hebben wij in het voorgaande reeds het noodige gezegd. Vergelyk §. 133.

4. Over de voornaamste gebreken in de schikking der woorden.

§. 155. Een der grootste gebreken in de schikking der woorden bestaat hierin, dat men aan de bywoorden, of in 't gemeen aan die uitdrukkingen, welke eenige bykomende omstandigheid aanduiden, in den zin eene verkeerde plaats geeft. Er zijn doorgaans in eenen zin meer woorden, waarop dergelyke woorden en uitdrukkingen betrekking kunnen hebben; niet halve het ligtelyk gebeuren kan, dat door eene verkeerde plaatsing van dezelve de zin duister en onzeker wordt, of ook een geheel andere zin ontstaat, dan dien de spreker of schryver bedoelde. Een enkel voorbeeld zal het gezegde best ophelderen en sta-
men. Zoo beteekent het geheel iets anders, of men zegt: de schoonheden der natuur alleen kunnen opgemerkt worden door menschen, die een gevoelig hart bezitten; dan: de
schoonheden der natuur kunnen alleen opgemerkt worden
enz. Zoo heeft ook het zeggen: deze zaak is, voornamelyk ten uwen gevalle, door mijn toedoen zoo geschikt, een anderen zin, dan wanneer ik zeg: deze zaak is, voornamelyk door mijn toedoen, ten uwen gevalle zoo geschikt. — Alles is u niet geoorloofd dit te doen, beteekent geheel iets anders dan, het is u geoorloofd, dit niet te doen. — Ik althans mil mij daarvoor zoo veel moeite niet geven, is niet hetzelfde als ik mil mij daarvoor althans niet zoo veel moeite geven; en dit
verschilt wederom van het volgende: ik mil mij althans
niet zoo veel moeite daarvoor geven. — Het zeggen eindelijk: ik heb meer dan anderen u begunstigd, niet, schilt in betekenis van het volgende: ik heb u meer dan anderen begunstigd.

§. 156. Ook de plaatsing der betrekkelijke voor-

naamwoorden die, welke enz. vereischt eene byzondere oplettendheid. Niet zelden toch gebeurt het, dat door de verkeerde plaatsing daarvan de zin duister en onzeker wordt, en men gewaar loopt van dezelve tot een ander woord terdig te brengen, dan waartoe zij eigenlijk behooren. Ter bevestiging van het gezegde diene het volgend voorbeeld. Het is dwaasheid, zich tegen de ongevallen des levens te willen wapenen door de opeustapeling van schatten, tegen welke ons niets kan beveiligen, dan de goede voorzienigheid van onzen hemelschen Vader. Het betrekkelijke welke moet hier, volgens de woordschikking, tot het naastvoorgaande schatten, doch, volgens den zin, tot het meer vermyderde ongevallen worden terdig gebracht. Het is waar, dat dit laatste uit het verband genoegzaam blijkt; doch zulks neemt niet weg, dat de schikking der woorden verkeerd is, en dezelve in deze orde moeten staan. Het is dwaasheid zich door de opeustapeling van schatten te willen wapenen tegen de ongevallen des levens, tegen welke ons niets kan beveiligen enz.

I. 157. Voorts wachte men zich in 't algemeen van die woorden, welke natuurlijk, of door een koppel, woord met elkanderen vereenigd zijn, door tusschenvoeging van eenig ander woord, van een te scheiden, b. v.: meenend stond hij en ruchtend by het lyk van zynen vriend, voor: meenend en ruchtend stond hij enz. — Ik ben het aan uwe voorspraak verpligt en bescherming, dat mij dit geluk is te deurs gevallen, voor: ik ben het aan uwe voorspraak en bescherming verpligt, dat mij enz.

I. 158. In 't byzonder moet men zorg dragen, om de byvoegelyke naamwoorden of deelwoorden niet, door tusschenvoeging van een ander zelfstandig naamwoord, te verwyderen van dat, waartoe zy behooren, b. v.: mij bewonderen eenen held in de Ruitter, even men, schliwend als dapper, voor: mij bewonderen in de Ruitter, ter eenen held, even menschliwend als dapper. — Van de geheele wereld verlaten, hebt gy mij tot u genomen en verzorgd, voor: gy hebt mij, van de geheele wereld verlaten, tot u genomen en verzorgd. — Van andere gebreken in de woordschikking zullen wij in het volgende Hoofdstuk gewagen.

III. HOOFDSTUK.

Over het samenstel en de onderschei-
dene soorten van volzinnen.

1. Over het geen tot eenen volzin vereischt wordt,
en de onderscheidene soorten van volzinnen.

I. 159. Iedere volzin bestaat, gelijk wij in het voorgaande Hoofdstuk reeds aanmerkten, noodzakelijk uit twee deelen, de zaak namelijk of het voorwerp, waar van iets gezegd wordt, en hetgeen daarvan gezegd wordt, met andere woorden, de eigenschap of werking, welke daaraan wordt toegeschreven. Het eerste deel wordt het onderwerp der rede (subjeet) genoemd; het tweede draagt den naam van predicaat.

I. 160. Het onderwerp der rede bestaat doorgaans en eigenlijk uit een zelfstandig naamwoord. Intusschen kunnen ook andere rededeelen het subjeet uitmaken, als voornaamwoorden, die de plaats van zelfstandige naamwoorden vervangen of liever dezelve aan den geest vertegenwoordigen; gelijk ook byvoegelyke naamwoorden, en de onbepaalde wijze van een werkwoord, wanneer wij ons de daardoor uitgedrukte zaken als zelfstandig voorstellen, als: groot en klein zijn betrekkelijke denkbeelden; het schrijven is een nuttige kunst.

I. 161. Tot het predicaat behoort altijd en noodzakelijk een werkwoord, dewyl dit het eenige woord is, 't melk de verdekering in zich behelst, dat zekere werking, eigenschap, of was het zyn moge, met der daad aan eenig voorwerp taebehoort. Deze verzekering of bevestiging maakt het ware mezen van een werkwoord uit, en wordt eigenlijk uitgedrukt door het werkwoord zyn, 't melk uit dien hoofde ook, niet ten onregte, als het werkwoord by uitnemendheid wordt voorgesteld, en 't melk inderdaad by ieder werkwoord ligt opgesloten. Zimmers de klok slaas; de hond blafs enz. zigs zoo veel als de klok is slaande; de hond is blaffende.

I. 162. Uit het voorgestelde blykt, dat tot iedere volzin ten minste een zelfstandig naamwoord, of 't geen dezelve plaats vervangt en als zelfstandig ge-dacht wordt, mitsgaders een werkwoord gevorderd wordt. Dat ook deze beide, een zelfstandig naamwoord namelijk en een werkwoord, met der daad eenen volkomen zin kunnen uitmaken, blykt uit de voorbeelden: de klok slaas; de hond blafs; die op zichzelve eenen volzin leveren. Dit, zelve heeft plaats omtrent de uitdrukkingen: de vogel zings; het kind slaapt; de rozen bloejen, en meer dergelyke. De meeste werkwoorden echter vereischen, om een volkomen predicaat uit te maken, een of meerdere woorden by zich. Zoo moet achter de werkwoorden zyn, worden enz. een byvoegelyk naamwoord, of ook een zelfstandig naamwoord met of zonder byvoegelyk naamwoord komen, als de kin,

deren worden groot; Pieter is een leeraar kind. Zoo hebben de bedrijvende werkwoorden noodzakelijk een' vierden naamval van het voorwerp der werking, en niet zelden ook een' derden des persoons bij zich, als: de man slaas den hond; de meester geeft het boek aan Karel. Immers de man slaas, de meester geeft het boek, maken op zich zelf geen volkomen zin uit, maar vorderen noodzakelijk nog de uitdrukking van het voorwerp, dat geslagen, van den genen, wien het boek gegeven wordt.

I. 163. De eenvoudigste volzinnen zijn dus, blykens het voorgedragene, die, welke uit twee woorden, het eene ter aanduiding van het onderwerp, het andere van de eigenschap, die daaraan wordt toegekend, bestaan. Hierop volgen die, waarvan het onderwerp door een enkel woord wordt uitgedrukt, terwijl het geen daarvan gezegd wordt, of het predicat noodzakelijk uit meerdere woorden is zamengesteld. Bij de soorten kunnen op onderscheidene wijzen zeer aanmerkelijk uitgebreid en verlengd worden. Vooreerst kan die uitbreiding ten aanzien van het onderwerp plaats hebben, het zij door een of meer byvoegelyke naamwoorden voor hetzelve te plaatsen, als: de waakzame hond blaas; het vrolyke en gezonde kind slaapt; het zij door het onderwerp, door middel van een ander zelfstandig naamwoord in den eersten of tweeden naamval, nader te omschrijven, als: Pieter, de lieveling zijner ouders, is gestorven; de klok van den dorptoren slaas; het zij door

tot die omschrijving eenen tusschenzin te bezigen, welke betrekking tot het onderwerp door de betrekkelijcke voornaamwoorden die, welke wordt aangeduid, als: de rozen, die gisteren bloeiden, zijn verdord; het zijndelyk door de aangemixene middelen ter uitbreiding van het onderwerp te vereenigen, als: het bevallige kind, dat gisteren nog zoo vrolyk speelde, of het bevallige kind van Cajus, dat gisteren nog zoo vrolyk speelde, ligt gevaarlijk ziek.

I. 164. Nog talryker zijn, in de tweede plaats, de uitbreidingen van het geen van het onderwerp gezegd wordt, of van het predicat. Het zal voor ons oog, merk genoeg zijn, slechts eenige op te geven, als daar zijn, 1) de plaatsing van een bywoord bij het werkwoord, ter nadere bepaling van den zin van hetzelve, als: het kind slaapt gerust; 2) de byvoeging van een omstandigheid van tyd, plaats enz. het zij door een bywoord of een breedere omschrijving uitgedrukt, als: het kind slaapt thans (of op dit oogenblik) gerust; 3) de uitdrukking van het werktuig, waarmede, de oorzaak, waardoor, of het oogmerk, waartoe iets geschiedt, als: de meester slaas den hond met een' stok; de rozen die gisteren bloeiden, zijn door de koude van dezen nachts verdord; de meester geeft het boek aan Karel tot belooning van deszelfs naartigheid; 4) de nadere omschrijving van eenig deel van het predicat, welke omschrijvingen mederom zeer onderscheiden en menigvuldig zijn kunnen, als blykt uit de volgende voorbeelden: de meester gaf het fraaje boek, dat voor den uitmuntendsten leerling geschikt was, aan Karel, die zich boven allen door leergierigheid en

naarstigheit onderscheiden had. — De man sloeg den hond, die het kind gebeten had, met een stok, dien hij op straat vond liggen. Vele boomen zijn door den fellen storm, die gisteren nacht gewoed heeft, uit den grond geslagen.

I. 165. Om het geen wij tot dus verre gezegd hebben, nog aanschouwelijker te maken, zullen wij hetzelfde, zoo veel mogelijk, in een enkel voorbeeld zamentrekken, en ten dien einde de zeer eenvoudige volzinnen: Pieter is overleden; de meester gaf het boek aan Karel; tot meer uitgebreide verlingen. De brave Pieter, de wellust zijner ouden, de lieveling van allen die hem kenden, is, na een ziekte van minne dagen, gisteren onder hevige stuiptrekkings overleden, tot droefheid van alle zijn vrienden, en inzonderheid van zijn ouden, die met zijn dood hunne schoonste vooruitzichten overvlogen zien.

— De meester, die altijd gewoon is zijn leerlingen naar billijkheid te beloonen, gaf het fraaiste boek, voorzien van zijden linten en kostbaar gebonden, met een vlijende lofspraak, aan Karel, die zich door zijn naarstigheit en redigheid deze onderscheiding had waardig gemaakt.

I. 166. Wij hebben tot hertoe alleen van zulke volzinnen gesproken, welke men enkelvoudige noemt, d. i. zoodanige, die slechts één onderwerp met deszelfs eigen schap of werking bevatten. Dan niet zelden ook worden twee of meer volzinnen, door middel van een voegwoord, tot eenen eenigen verbonden, die dus den naam van een zamengesteld volzin mag dragen, b. v.: de oudste der broeders heeft nog, maar de jongste is gestorven. Jan leest, Karel schrijft en

Pieter teekent. Als een middelsoort tusschen deze beiden hoofdklassen kan men die volzinnen aanmerken, waarin, gelijk meermalen geschiedt, of meerdere onderwerpen met hetzelfde predicat, of verscheidene predicaten met een onderwerp verbonden zijn. Van het eerste diene het volgende tot voorbeeld: overheden en onderdanen, aanzienlyken en geringen, mannen en vrouwen, grijsaards en kinderen gingen den zegerierenden veldheer te gemoet. Het laatste heeft plaats in de volgende zinsnede: Josias leefde, leed en stierf tot behoudenis van het menschedom. Om echter het getal der onderscheidingen niet noodeloos te vermeerderen, kan men deze tusschensoort gevoegelyk tot de klasse der enkelvoudige volzinnen brengen.

I. 167. Gelyk ten aanzien van de stof, zoo zijn de volzinnen ook onderscheiden met opzigt tot den vorm, voor zoo verre zij, of verhalend, of biddend en bevelend, of vragend, of menschend, of ook uitroepend zijn. Dikwerf ook komen in eenen volzin meer dan een van deze vormen voor, als: ik heb hem medergedacht; maar, helaas! in welk eenen toestand: waar de verhalende met den uitroependen vorm verbonden is.

I. 168. De zamengestelde volzinnen kunnen, zoo als uit de boven aangevoerde voorbeelden blykt, somwijlen insgelijke zeer eenvoudig zijn. Voorts zijn dezelfde, uit hunnen aard, even menigvuldig en onderscheiden, als er soorten van voegwoorden in een taal zijn, door welke de betrekkingen tusschen twee of meer volzinnen worden aangeduid. Wij zullen de voornaamste

kortelyk opgeven, en door een enkel voorbeeld op-
helderen.

1. Het een verbindend voegwoord: de zon is in
de kimmen gedaald, en de sterren worden zichtbaar.
Arbeid is niet alleen pligtmatic, maar bevoordert
ook 's menschen genoege.

2. Het een verhalend voegwoord: mijn vader wil,
dat ik mijn tijd nuttig besteden zal.

3. Het een oogmerk aonduidend voegwoord: God
heeft ons zynen wil geopenbaard, opdat wij naar den,
zelven ons gedrag zouden inrigten.

4. Het een reden gevend voegwoord: Pieter was,
dat gestraft, omdat hij ongehoorzaam is geweest.

5. Het een rede voortzettend voegwoord: voor
eerst geraalde ik weinig lust om te schrijven, ten an-
dere had ik ook de noodige gereedschappen daartoe
niet bij de hand, en eindelijk mist ik naauwelyks,
wat ik zou schrijven.

6. Het een verklarend voegwoord: de geschiede-
nis en dagelyksche onderrinding leeren ons eene groo-
te waarheid, dat namelijk deugde de zekerste weg is,
om gelukkig te worden.

7. Het een besluitend voegwoord: hij is over
mij gesteld; derhalve (of gevolglyk) moes ik hem
gehoorzamen.

8. Het een tegenstelling aonduidend voegwoord:
de kostyding is wel onaangenaam; maar zij is wel,
daadig in hare gevolgen.

9. Het een uitsluitend voegwoord: behalve
dat hij een verre neef mijner vrouwe is, heb ik

geene betrekking op hem. Ook met zonder, in de
onbepaalde wyze met te: ik geloof u op uw woord,
zonder het gezien te hebben.

10. Het een voorwaardelyk voegwoord: gij zoud,
dat u moeten schamen, indien gij niet alle schaamte
verbannen hadt.

11. Het een vergelykend voegwoord: het vals
is even gemakelyk dit te doen, als het mij moeyelyk
zou vallen.

12. Het een toegerend voegwoord: ik zal van
mynen pligt niet afwijken, ofschoon ik mij daardoor
ook de grootste onaangenaamheden zou berokkenen.

13. Het een tydsopvolging aonduidend voegwoord:
ik zal, terwijl gij u hiermede bezig houdt, iets an,
dere bij de hand nemen. En u was hij heet, dan me,
der koud; eindelijk viel hij in een gerusten sloop. Ter
het avond words, zal ik weder bij u zijn.

§. 169. Wanneer een enkelvoudige of zamengestel,
de volzin aanmerkelyk verlengd words, of liever, wan-
neer verscheidene volzinnen tot een geheel worden za-
megeroegd, zoo ontstaat datgene, 't welk men gemeen-
lyk, doch minder eigenaardig, eene periode noemt. Ook
de perioden kunnen weder, even als de overige vol-
zinnen, in enkelvoudige en zamengestelde onderschi-
den worden, welke laatste natuurlijk even mengvul,
dig zijn, als de zamengestelde volzinnen, waaruit eene
periode bestaat. Wij zullen ons vergenoegen, met van
leiden een enkel voorbeeld by te brengen, daar de
gansche leer der perioden eighlyk niet tot de spraak,
kunst, maar tot de hoogere redekunst behoort. Zie

hier vooreerst, in de uitbreiding van den eenvoudigen volzin, het gezigt is het voortreffelijkste van onze zinnen, tuigen, een voorbeeld van eene enkelvoudige periode. Het gezigt verschafft aan de ziel de rijkste verscheidenheid van gewaarwordingen; het houdt zich met zijne voormerpen op den versten afstand bezig, en blijft den langsten tijd werkzaam zonder van zijn eigen genot vermooid of verleid te worden. Het volgende levert ons een voorbeeld van eene zamengestelde, en wel van eene reden gevende periode. ware beschaaftheid is in der daad het kint der zamenleving; zij is de liefelijkste gezellin der deugd, en strekt dikwijls het beste behoudmiddel tegen vele ondeugden, omdat zij den geest een heischheid bijzet, waarbij alle rime vermaken smaakeloos zijn.

2. Over de zamentrekking der volzinnen door bijvoegelijke naamwoorden en deelwoorden.

§. 170. Ten einde zijne denkbeelden, zoo veel mogelijk, kort en krachtig uit te drukken, is men, in de meeste beschaafde talen en onder deze ook in de onze, bedacht geweest, om twee of meer volzinnen, door middel der bijvoegelijke naamwoorden en deelwoorden, tot éenen volzin samen te trekken. Bij deze zamentrekking blijven de bijvoegelijke naamwoorden, gelijk ook de deelwoorden, onverboogen, en nemen dus in zoo verre de natuur van bijvoorden aan. Voorts bedient men zich tot dit einde zoowel van het verleden of lyend, als van het tegenwoordig of bedrijvend deelwoord.

Duidelijkheids halve, zullen wij van deze onderscheidene zamentrekkingen afzonderlijk spreken.

§. 171. Een onverboogen bijvoegelijk naamwoord kan tot zamentrekking van twee of meer volzinnen dienen:

1. Wanneer zij een gemeenschappelijk werkwoord hebben, dat in de volgende volzinnen vermenegen wordt, b. v.: hoe rampzalig is niet de toestand des zondaars! rampzalig door de wraegingen van een ontrouwt geweten; nog rampzaliger door zijne bange vooruitzichten in de eenzaamheid; dat is: deselve is rampzalig — deel, en is nog rampzaliger enz.

2. Wanneer twee of meer volzinnen, die één onderwerp in denzelfden naamval, maar verschillende werkwoorden hebben, met en maesten verbonden worden, zoo kan men bij die, welke het werkwoord zijn met een bijvoegelijk naamwoord bij zich hebben, dit werkwoord weglaten, b. v.: ongevoelig voor de schoonheden van natuur en kunst, onvatbaar voor de reine genoegens der vriendschap, heeft hij alleen smaak voor zinnelyk genot, dat is: hij is ongevoelig — hij is onvatbaar — en heeft enz.

3. Wanneer, of het onderwerp, of ook eenig deel van het predicat eene omschrijving met die, welke en het werkwoord zijn zou vorderen, kan men, met weglating van het werkwoord en betrekkelijk voor naamwoord, zich eenvoudig van het bijvoegelijk naamwoord bedienen, b. v.: de waarlijk deugdzaam man, warsch van alle ydelt praal, volbrings in stiltte zijnen plicht, dat is: die warsch is enz. Dit is eene

taak, te moeijelyk voor mijne krachten; voor: die te moeijelyk is. Ik ga een tydperk beschryven, rijk in gemigtige voorvallen; voor: dat rijk is.

4. Eindelyk kan ook de eenvoudige plaatsing van het byvoegelyk naamwoord sommijlen dienen, om, bij redengeringen, de breedere omschrijving met de voegwoorden daar; dewyl, omdat, en het werkwoord zijn te vervangen, b. v.: te zwak om den vijand aan te tasten, trok de veldheer terug; dat is: de veldheer trok terug, omdat hij te zwak was enz.

§. 172. Hetgeen wij zoo even ontrent de samen- trekking van twee of meerdere volzinnen door een byvoegelyk naamwoord aanmerkten, is ook grootendeels toepasselyk op die, welke door middel van het lijdend of verleden deelwoord geschiedt. Ook hierdoor kunnen

- 1) twee volzinnen, welke den onderwerp hebben en waar van de eerste het lijdend deelwoord met het werkwoord zijn heeft, tot éénen volzin gemaakt worden, b. v.: in droefheid verzonken, hield zij hare oogen op den grond gevestigd; dat is: zij was in droefheid verzonken en hield enz. 2) Kan hierdoor insgelijks eene omschrijving van het onderwerp, of een deel van het predicat door een betrekkelijc voor-naamwoord en het werkwoord zijn vermyd worden, als: merkwame lieden, op hun onderwerp ingespannen, zijn doorgaans kael voor alles, wat daartoe niet behoort; voor: merkwame lieden, die op hun onderwerp ingespannen zijn enz. Men sleepte hem gebonden voort; dat is: die gebonden was.
- 3) Kan het lijdend deelwoord mede dienen om de breedere voorstelling van eene reden te ontmyken, b.

v.: door eene harde noodzakelykheid gedwongen, zie ik van mijn voornemen af; dat is: omdat ik enz. 4) Het lijdend deelwoord on vereenigd, kan het lijdend deelwoord dikwerf de omschrijving met zonder ende onbepaalde wyze met te vervangen, b. v.: hij kwam ongenoodigd, dat is: zonder genoodigd te zijn. 5) Ein- delijk words het lijdend deelwoord sommijlen gebruikt tot de verkorte uitdrukking eener voorwaarde, welke anders door wanneer met een werkwoord zou moe- ten omschreven worden, als: gesteld, men vraagt mij naar die zaak; d. i.: wanneer ik stel. Genomen, het geen zij vreest is waar; d. i.: wanneer men niets of aanneems, en zoo in meer andere uitdrukkingen. Om eene omschrijving met wanneer te vermyden, words ook zijnde dikwerf met het lijdend deelwoord ver- eenigd, als: dit werk, voltooid zijnde, zou hem den oorlog tegen de Oerogysche Germanen gemakkelijker maken; voor: dit werk zou, wanneer het vol- tooid was enz.

§. 173. In de derde plaats words ook het tegen- woordig of bedrijvend deelwoord tot zamentrekking der volzinnen gebeyd. Dus kan men, in plaats van hij kwam in de kamer en lachte, korter en met éénen volzin zeggen, hij kwam lagchende in de kamer, of lagchende kwam hij in de kamer; zoo ook, Cesar, deren te hulp komende, noodzaakte de Belgen af te trekken; dat is: Cesar kwam deren te hulp en noodzaakte enz. Desgelijks kan men zeg- gen, ziende, dat zij gewapend werden afgewacht, hiel- den zij van den wal af, voor omdat of daar zij

zagen enz., of ook het deelwoord doen strekken, om eene omschrijving met wanneer te vermijden, als: de zonde, het hart innemende, verstikt alle zaden van het goede; in plaats van: wanneer de zonde het hart inneemt, verstikt zij enz. Op dezelfde wijze kan ook het lijdend deelwoord met hebbende gebruikt worden, als: de zonde, eens het hart hebbende ingenomen enz., voor: wanneer de zonde eens het hart heeft ingenomen enz. Te algemeen bekend eindelijk, om er bij stil te staan, is de plaatsing zoo van het bedrijvend als lijdend deel, woorde voor een zelfstandig naamwoord, op de wijze van een byvoegelijk naamwoord, als: de Gode behagende gezindheden des harten; het algemeen aangenomene gebruik, en wat dies meer is.

3. Over de voornaamste gebreken in het zamen, stel van volzinnen.

I. 174. Ten besluite, moeten wij nog iets over de voornaamste gebreken in het zamenstel der volzinnen in het midden brengen. In enkelvoudige volzinnen, vooral in kortere, zijn die gebreken doorgaans minder en gemakkelijker te vermijden. Het voornaamste, waarop men hier te letten heeft, is dat hetzelve ter nadere bepaling en omschrijving van het onderwerp of predicaat moet dienen, onmiddellijk bij hetzelfde gevoegd en op zijne rechte plaats gesteld worde. Doch hierover werd in het voorgaande hoofdstuk, reeds het noodige gezegd. — En meer uit, gebreide kunnen ligter fouten insluipen. Dit geeft de uitbreiding van hetzelve ter omschrijving van het onderwerp

moet dienen, door eenen nieuwen tusschenzin, diemijls aanleiding tot duisterheid en verwarring. Ten voorbeeld diene het volgend zeggen: de lente, waarop de aarde, die tot hiertoe met sneeuw en ijs toegesloten was, zoo lang wachtte, begins thans te naderen. Hier volgen drie predicaten, deels tot verschillende onderwerpen behoorende, onmiddellijk op elkander, waardoor gewisfelijk eene onaanname hardheid geboren en te gelijk de aandachts verward wordt. Het beste middel, om dezen zin te verbeteren, is dat men het hoofdbeeld vooraan plaatse, op deze wijze: thans nadert de lente, waarop de aarde, die tot hiertoe met sneeuw en ijs was toegesloten, zoo lang wachtte.

I. 175. Het is ook als een merenlyk gebrek aan te merken, wanneer men, van hetzelfde onderwerp verschillende eigenschappen of werkingen millende voordragen, buiten noodzaak den eenparigen voortgang zijner rede breekt, door b. v. van den bedrijvenden tot den lijdenden staas over te gaan, en dus, in een spraak, kunstigen zin, van onderwerp te veranderen, terwijl het waar en zakelyk onderwerp hetzelfde blyfs. Ter opheldering moge het volgend voorbeeld dienen: merkzaamheid versterkt het ligchaam, ontwikkelt de vermogens der ziele, en alle kwade gedachten en verkeerde lusten worden door dezelve geweerd. Wie gevoels niet, dat deze volzin in duidelykheid, gemakkeelykheid en bevalligheid van afloop aanmerkelyk wins, wanneer men het laatste in dezter vaege verandert: en meers alle kwade gedachten en verkeerde lusten? Of toch blyfs merkzaamheid, die het merenlyk, of, zoo als men

mer een bekend kunstwoord zegt, het logisch onderwerp der rede is, ook het spraakkunstig onderwerp van dezelve, en wordt dus bestendig de hoofdedachte aan den geest vertegenwoordigd; terwijl de verwisseling van het spraakkunstig onderwerp der rede, welke bij de eerste voordrags plaats heeft, den geest in verwarring brengt, en niet dan na eenig nadenken doet bespeffen, dat het laatste gedeelte van den volzin een nieuw predicaas van de werkzaamheid bevat.

I. 176. Eene andere aanmerking, die zoo wel tot enkelvoudige, als meer bijzonder nog tot zamengestelde volzinnen betrekking heeft, is hierin gelegen, dat men aan de onderscheidene bijkomende omstandigheden in eenen volzin, en vooral aan tusschenruimen hunne rechte plaats moet geven. Ik heb wel in het voorgaande hoofdstuk reeds het een en ander hieromtrent gezegd; doch het belang der zake vordert, dat wij daarbij hier ter plaatse nog kortelijk stil staan. Hoe verbaasd zijn niet in den volgende volzin de leden dooreen verward! Ik zind u hiernevens eenige jonge groenten, om aan uw verlangen te voldoen, als een blijk der vruchtbaarheid van mijnen tuin, met de eerstverreende schuis. Van deze verwarring wordt ganschelijk opgeheven door de volgende schikking: ik zind u, om aan uw verlangen te voldoen, hiernevens, of nog liever, met gebruikmaking eener geoorloofde omzetting; om aan uw verlangen te voldoen, zind ik u hiernevens, met de eerstverreende schuis, eenige jonge groenten, als een blijk der vruchtbaarheid van mijnen tuin.

I. 177. Om het gemis der laatste voorgestelde

aanmerking nog verder in het licht te stellen, zullen wij eenen zeer fraai en kunstig geregelde volzin, dien wij in een merk over de vaderlandsche geschiedenis aantreffen, eerst opzettelijk ontsteld en verward voordragen, om daarop den volzin zekeren, naar de schikking des bekwaamen schrijvers, als een tegenbeeld te doen volgen. De geleerde Flugo de Groos was, door den schranderen vond van Maria van Reigersbergen, zijne huisvrouw, door de soldaten, in plaatse en op naam van boeken, in deze sterke bewaarplaats, in een kist uitgedragen, naar Gorkum te schepe verroerd, en te voet van daar, met een maatstok in de hand, vermond als een metselaars knecht, in gezelschap van een meester metselaar, naar Waalwijk gebracht. Deze volzin heeft, gelijk men ziet, eene menigte van bijkomende omstandigheden, die tot de wijze van de Groos ontvlieting betrekking hebben; dan deze omstandigheden zijn, bij de voorgestelde woordschikking, zoo door een verward, dat men daarvan niet dan een duister en onbestemd begrip verkrijgt. Alles daarentegen verkrijgt, lichts, orde en bestemdheid, wanneer men den volzin, in het merk zelf, op deze wijze geschikt vindet. Door den schranderen vond van Maria van Reigersbergen, zijne huisvrouw, was de geleerde Flugo de Groos, in deze sterke bewaarplaats, in eene kist, in plaatse en op naam van boeken, door de soldaten uitgedragen; te schepe naar Gorkum verroerd, en van daar, vermond als een metselaars knecht, met een maatstok in de hand, in gezelschap van een meester metselaar, te voet naar Waalwijk gebracht.

I. 178. Zamen gestelde volzinnen zijn vooral, gelijk mij reeds te kennen gaven, ligtelijk voor duisterheid en verwarring vatbaar, wanneer men of de enkele deelen niet op hunne rechte plaats stelt, of ook in éenen volzin te veel wil bijeen brengen. Wij zullen van het een en ander een enkel voorbeeld, ter staving van ons gezegde, aanvoeren. Dus is de volgende volzin van de vereischte duidelijkheid verstoken, omdat de woorden, die de hoofdgedachte uitmaken, door de inroeging van eene menigte van tusschenzinnen, te verre van elkanderen verwijderd zijn. Alles is niet verstandig gehandeld, de meeningen van diegenen, die, in verloop van tijd, zoo dikwerf hunne eigene stellingen en gedachten veranderden, hunne vorige bewijzen verwerpen, en dus door hunne onbestendigheid, door hunne strijdigheid met zichzelf, diidelyk genoeg toonden, dat zij niet altijd met genaegzame overtuiging ijverden, niet altijd de waarheid verdedigden, blindelings, als volkomen zeker, aan te nemen. Men kan het gebrekkige van dezen volzin gemakkelijk verbeteren, door het hoofdelid van denzelfden voraan te plaatsen, op deze wijze: het is niet verstandig gehandeld, de meeningen van diegenen blindelings, als volkomen zeker, aan te nemen, die, in verloop van tijd, enz.

I. 179. Het is berispelyker zyn, in de tweede plaats, zulke volzinnen, waarin de schryver meer heeft willen bijeenbrengen, dan gezegelyk in éenen volzin kon begrepen worden, in die men dus met volle regt overladen kan noemen. Het volgende voorbeeld is geschikt, om onze meening op te helderen, en de waarheid

van ons gezegde te staven. Onder meq hadden Mozes leerlingen, daartoe aanleiding nemende uit hetgeen hij van zijn lyden, dood en opstanding voorzegd had, welke voorzegging zij niet verstonden, dewyl zij steeds aan de oprigting van een aardoch koningryk dachten, met elkanderen over den rang getwist, dien zij in zijn koningryk bekleeden zouden. In dezen volzin heerscht blykbaar duisterheid en verwarring, en wordt het hoofd, denkbeeld, door de menigte van middelenbeelden en tusschenzinnen, schier geheel verdrongen en onkenbaar gemaakt. Het enige middel, om dezen te zeer overladenen volzin te herstellen, is dat men dien in twee volzinnen verdeelt, op deze wijze: onder meq hadden de leerlingen met elkanderen over den rang getwist, dien zij in het koningryk van hunner meester bekleeden zouden. De aanleiding tot dezen twist was hetgeen Mozes van zijn lyden, dood en opstandinge voorzegd had; welke voorzegging zij niet verstonden, dewyl zij steeds aan de oprigting van een aardoch koningryk dachten.

I. 180. Ten besluite van dit hoofdstuk, moeten mij nog eene enkele waarschuwing, rakende de raamentrekking der volzinnen door middel der byvoegelyke naamwoorden en deelwoorden, in het midden brengen. Over 't geheel moet men dezelve niet bezigen, wanneer meer dan éen onderwerp in den volzin voorkomt, b. v.: mijn vader het begeerende, zal ik mij op reis begeben, voor: daar mijn vader het begeert. De eerste redenaar uitgesproken hebbende, trad een ander op, voor; nadat de eerste redenaar had uit,

gesproken. In een enkel geval nochtans kan men zich daarvan ook bij twee onderwerpen bedienen, gelijk w.d., GENAAR zulks doet in de volgende plaats uit zijne Vaderlandsche historie: 't gezag der Romeinen dus hand over hand toenemende, werd Cesar van de Edden geboden, om Gallie te beschermen tegen de Germanen, voor: terwijl het gezag der Romeinen dus hand over hand toenam; en elders: de winter voorbij zijnde, maakte hij zich tegen 't voorjaar gereed, om den Germanischen oorlog ten einde te brengen; voor: als de winter voorbij was.

J. 181. In de tweede plaats moet men zich wachten van de bedoelde zamentrekking zoodanig te bezigen, dat het onzeker words, waarop het byvoegelijke naamwoord of deelwoord betrekkelijk zij, als: in diepen rouw gedompeld, zag ik haar bij het lyk van haren echtgenoot nederknielen; waar het deelwoord, dat volgens den zin tot haar behoort, volgens de natuurlijke woordschikking tot ik gebrags moet worden. Men moet dus hiervoor zeggen: ik zag haar, in diepen rouw gedompeld enz. Wanneer de onzekerheid door verschikking van het deelwoord of byvoegelijk naamwoord niet weg te nemen is, moet men de geheele zamentrekking laten varen, b. v.: ik verlies haar, van meedom schrijvende. zoo dit schrijvende, 't melk tot ik en haar gebrags kan worden, tot het laatste behoort, moet men daarvoor zeggen: ik verlies haar, terwijl zij van meedom schreide. Doch, wordt de eerste persoon be- doeld, zoo kan men de onzekerheid door omzetting

wegnemen, als: schrijvende verlies ik haar. Ook sluit sommtylen de zin zelve alle onzekerheid genoegzaam buiten, b. v. in het zeggen: vlied de ondeugd, zwart als de duisternis van den nachts, waar ieder terstond geraecht dat zwart tot ondeugd behoort.

E I N D E.

安政四丁巳年七月

日本橋通二丁目

山城屋佐兵衛

本石町十軒店

播磨屋勝五郎

淺草茅町二丁目

須原屋伊八

江都書林

ge
da
GE
Di
h
E
G
du
n
ge
br
m
h
ge
in
ly
de
ro
m
xa
de
of
me
s.
dit
ka
da
m.
doc

早稲田大学図書館

011288625702